

Budsjettnemnda for jordbruket
16.04.2010

Utredning nr. 2

REFERANSEBRUKSBEREGNINGER 2010
Beregninger basert på driftsgranskingene

INNHOLD	Side
1 INNLEDNING	5
2 ÅRETS REFERANSEBRUKSBEREGNINGER	6
3 PRINSIPPER FOR REFERANSEBRUKSBEREGNINGER BASERT PÅ DRIFTSGRANSKINGENE	8
3.1 Bygd på driftsgranskingene	8
3.2 Tilskuddsberegning	8
3.3 Registrert arbeid og kapital	8
3.4 Gjeldsandeler	9
3.5 Leid arbeid / arbeidsgiveravgift	9
4 FRA DRIFTSGRANSKINGSBRUK TIL REFERANSEBRUK	10
4.1 Generelt	10
4.2 Arbeidsforbruk	10
4.3 Normalisering av avlingsnivået for korn og potet	10
4.4 Avlingsnivået for øvrige vekster	11
4.5 Verdiendring på buskap og varelager	12
5 PRODUKTIVITETSENDRINGER	13
5.1 Beregningsmetode og forutsetninger	13
5.2 Skift i produktivitetsutviklingen	15
5.3 Resultat av produktivitetsberegningene	15
6 PRISER PÅ ENKELTE POSTER PÅ REFERANSEBRUKENE	17
6.1 Korn	17
6.2 Poteter	17
6.3 Melkeprisen	17
6.4 Kjøtt	17
6.5 Ull	18

6.6	Annet	18
7	TILSKUDD	19
7.1	Pristilskudd	19
7.1.1	Grunntilskudd	19
7.1.2	Distriktstilskudd melk	19
7.1.3	Distriktstilskudd kjøtt og egg	20
7.2	Driftstilskudd per foretak	21
7.3	Produksjonstilskudd per dyr	22
7.4	Refusjon av avløserutgifter ved ferie og fritid	24
7.5	Refusjon av avløserutgifter ved sykdom m.v.	24
7.6	Areal - og kulturlandskapstilskudd	25
7.7	Tilskudd til dyr på beite	28
7.8	Bunnfradrag	28
8	FRAMREGNINGSGRUNNLAG	29
8.1	Oversikt	29
8.2	Årgangsindekser	32
8.3	Leid arbeid	32
8.4	Tilskudd	32
9	BEREGNINGSGRUNDLAG	33
9.1	Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk	33
9.2	Økologisk melkeproduksjon	48
9.3	Samdrifter i melkeproduksjon	49
9.4	Sammenligning av resultatene i referansebrukssystemet med resultatene fra normaliserte regnskaper	52

1 INNLEDNING

Referansebruksberegningene som legges fram i denne utredningen, er beregninger på bruksnivå for ulike produksjoner, bruksstørrelser og områder. Hensikten med beregningene er som tidligere bl.a. å vise inntektsutviklingen og å beregne virkninger av endringer som følge av jordbruksoppgjørene. Referansebruksberegningene er en del av grunnlagsmaterialet til jordbruksforhandlingene.

Fra og med 2001 bygger beregningene på driftsgranskingene med registrerte tall. Materialet er først gruppert etter produksjoner. Deretter er det oppdelt etter distrikt og struktur. Referansebrukene er ikke direkte sammenlignbare med referansebruksberegninger gjort tidligere enn 2001.

Om bakgrunnen for omleggingen fra 2001 siterer vi fra St.meld.nr. 19 (1999-2000) «Om norsk landbruk og matproduksjon» der det står følgende:

«Referansebrukssystemet erstattet etter St.prp. nr. 8 (1992-93) det tidligere modellbrukssystemet. Referansebrukene gir grunnlag for å vurdere effektene av virkemiddelbruken innenfor jordbruket for ulike bruksgrupper, distrikter og produksjoner. Til tross for de forenklingene dette medførte, benyttes det i dag betydelige ressurser på å omarbeide deler av og supplere driftsgranskingsmaterialet. Det er også betydelig usikkerhet knyttet til normeringen av arbeid og kapital som skjer ved utarbeidelsen av referansebrukene i dag. For å forenkle systemet ytterligere og i større grad å analysere forskjeller i inntektene innenfor og mellom produksjoner og regioner, foreslås det at man nytter grupper av bruk i driftsgranskingsmaterialet mest mulig direkte uten normering av arbeid og kapital. En viktig forbedring med en slik omlegging vil være at man sikrer et større datatilfang bak tallmaterialet.»

Det er etter dette nyttet grupper av bruk i driftsgranskingsmaterialet mest mulig direkte, uten normering av arbeid eller kapital.

2 Årets referansebruksberegninger

Beregningene omfatter 27 referansebruk presentert i de to tabellene 1 og 2 nedenfor. I 2007 ble det tatt inn to nye referansebruk, referansebruk 10 «Fjørfekjøtt og planteprodukter» og referansebruk 11 «Økologisk melk og storfeslakt». Kapitlet med en kort beskrivelse av gruppen av Debio-godkjente bruk med økologisk melkeproduksjon, er likevel beholdt. I tillegg ble det i 2007 tatt inn et kapittel med noen resultater fra en analyse av driftsøkonomien i samdrifter i norsk melkeproduksjon som i sin helhet bygget på NILF-notat 2007-3 «Samdrifter i melkeproduksjon 2005». Dette kapitlet er i år oppdatert med de tilsvarende resultatene presentert i NILF-publikasjonen S-098-09 «Driftsgranskingar i jord- og skogbruk. Rekneskapsresultat 2008», NILF 2009.

Budsjettnemnda har valgt en gruppering i referansebruk med hovedinndeling etter produksjoner (tabell 1) og en videre inndeling etter geografi, struktur og driftsmåte av de tre driftsformene som har flest deltakerbruk i driftsgranskingene (tabell 2).

Referansebruksinndelingen og rekkefølgen på referansebrukene er uendret i forhold til fjorårets beregninger.

Tabell 1. Oversikt over referansebrukene. Produksjoner

Ref.bruk nr.	Produksjon og omfang	Område	Antall bruk i 2008
1	Melk og storfeslakt. 20 årskyr	Landet	341
2	Korn. 333 dekar korn	Landet	88
3	Sau. 136 vinterfôra sauer	Landet	93
4	Melkeproduksjon geit. 87 årsgaier	Landet	20
5	Svin og korn. 46 avlssvin + 357 dekar korn	Landet	38
6	Egg og planteprodukter. 4645 høner + 139 dekar korn	Landet	13
7	Poteter og korn. 103 dekar poteter + 335 dekar korn	Landet	13
8	Storfeslakt/ammeku. 25 ammekyr	Landet	33
9	Frukt/bær og sau. 47 dekar frukt + 8 vinterfôra sauer	Landet	25
10	Fjørfekjøtt og planteprodukter. 80383 fjørfe-slakt	Landet	15

Tabell 2. Oversikt over referansebrukene. Region, struktur og driftsmåte

Ref.bruk nr.	Produksjon og omfang	Område	Antall bruk i 2008
11	Økologisk melk og storfeslakt. 20 årskyr	Landet	23
12	Melk og storfeslakt. <15 årskyr (12)	Landet	101
13	Melk og storfeslakt. >15 årskyr (24)	Landet	240
14	Melk (de 40 største brukene). 40 årskyr	Landet	40
15	Melk og storfeslakt. 23 årskyr	Østlandets flatbygder	33
16	Melk og storfeslakt. 18 årskyr	Østlandets andre bygder	58
17	Melk og storfeslakt. 34 årskyr	Agder og Rogaland, Jæren	18
18	Melk og storfeslakt. 20 årskyr	Agder og Rog. andre bygder	35
19	Melk og storfeslakt. 19 årskyr	Vestlandet	63
20	Melk og storfeslakt. 21 årskyr	Trøndelag	70
21	Melk og storfeslakt. 18 årskyr	Nord-Norge	64
22	Korn. <400 dekar korn (233 dekar korn)	Østlandet	56
23	Korn. >400 dekar korn (689 dekar korn)	Østlandet	19
24	Korn og korn/svin. 301 daa + 22 avlssvin	Trøndelag	26
25	Sau. 100 vinterføra sauer	Vestlandet	19
26	Sau. 171 vinterføra sauer	Nord-Norge	19
27	Sau (de 25 største brukene). 229 v.f.sauer	Landet	25

Årets beregninger er basert på regnskapsmateriale fra 2008. Basisåret i beregningene er 2008, og disse tallene er som regel regnet fram til 2009 etter registrert prisutvikling i totalkalkylen for tilsvarende poster. Framregningen til 2010 er tilsvarende basert på budsjetterte priser i totalkalkylen. Alle mengder er holdt konstante i framregningsperioden og uttrykker dermed utviklingen for produsenter med uendret produksjonsomfang i framregningsperioden. Framregning er også gjort for å ha et oppdatert grunnlag for å beregne utslag når produktivitetsendringer er inkludert.

For å få flere viktige produksjoner representert, har en akseptert at enkelte referansebruk tas med selv om de bygger på relativt få driftsgranskingsbruk.

Ved inndelingen er det lagt mest vekt på produksjoner (tabell 1). Det kan være vanskelig å skille mellom effekter som skyldes geografi, effekter som skyldes struktur og effekter som skyldes driftsmåte (økologisk melk) når driftsgranskingsbrukene deles videre inn etter geografi, i størrelsesgrupper og etter driftsmåte. Samtidig er det slik at utslagene av tiltak på ulike driftsstørrelser er den effekten som forhandlingspartene selv enklest kan regne på ved hjelp av kalkyler. Ut fra dette er geografi prioritert framfor struktur ved den videre inndelingen av produksjoner (tabell 2).

Ut over de produksjonene som er nevnt i tabellene ovenfor, kan referansebrukene ha tilleggsproduksjoner med et relativt mindre omfang. Slike tilleggsproduksjoner kan iblant være en del av forklaringen på utslaget som framkommer på resultatmålet.

Et vedlegg med detaljerte beregninger for de enkelte referansebruk er ikke lagt ved i denne utredningen, men er å finne på internettadressen:

<http://www.nilf.no/PolitikkOkonomi/Bm/Referansebruk.shtml>

3 PRINSIPPER FOR REFERANSEBRUKSBEREGNINGER BASERT PÅ DRIFTSGRANSKINGENE

3.1 Bygd på driftsgranskingene

Hovedformålet med driftsgranskingene er å presentere årlige resultater og den mer langsiktige utviklingen for økonomien på gardsbruk der inntekten fra jordbruket har et vesentlig omfang. Undersøkelsen er gjort med grunnlag i skatteregnskap og tilleggsopplysninger om areal, avlinger og arbeidsinnsats. Skatteregnskapene er innhentet fra 900-1 000 gardsbruk som er spredt rundt i hele landet. Skatteregnskapene blir omarbeidet til driftsregnskap. Det er data fra driftsregnskapene som går inn i driftsgranskingene. Driftsgranskingene omfatter i hovedsak familiebruk med en arbeidsinnsats i jordbruket på mellom 1 800 og 6 000 timer.

Budsjettnemnda har lagt vekt på å benytte driftsgranskingresultatene direkte så langt som mulig, men har likevel funnet det hensiktsmessig å jevne ut tilfeldige avlingsvariasjoner (normalisere) for kornavlinger og potetavlinger når arealet har et visst omfang (se avsnitt 4.3).

3.2 Tilskuddsberegning

Når vi regner gjennomsnittlige tilskudd for grupper av bruk i driftsgranskingene, vil ingen av typebrukene som inngår, faktisk ha hatt disse gjennomsnittstilskuddene. Det at en har ulike satser avhengig av produksjonsomfang, bidrar også til å vanskeliggjøre sammenhengene.

For framregningen er hvert referansebruk plassert til bestemte soner, og regnet fram med *satsendringene* som gjelder for den valgte geografiske soneplasseringen. Framregningen av tilskuddene i selve referansebruksberegningene baseres så på den samme absolutte endringen.

Framregningen av tilskuddene må reflektere de regnskapsresultatene en vil forvente å få i de to framregningsårene.

3.3 Registrert arbeid og kapital

Driftsgranskingene viser registrerte størrelser for arbeid og kapital. Kapitalgodtgjøringen i driftsgranskingene er annerledes enn i totalkalkylen.

I driftsgranskingene er kapitalen verdsatt og avskrivningene kalkulert ut fra prinsippet om historisk kostnad. Dette samsvarer med hovedprinsippet i norsk regnskapslovgivning og praksis, og brukes også i skatteregnskap og finansregnskap. Kostnaden på anskaffelsestidspunktet aktiveres i driftsregnskapet med registrerte nominelle kroner og utgjør avskrivningsgrunnlaget. Det betyr at balansen ikke justeres for endringene som ellers skjer i pengeverdiene over tid. Spesielt i perioder med høy inflasjon, og spesielt for eiendeler med lang levetid, vil en med historisk kost få relativt lave verdifastsettelse i balansen. I driftsgranskingene brukes det lineær avskrivning over den enkelte eiendels forventede levetid.

Totalkalkylen for jordbruket er basert på en prisnivåjustert modell for verdsetting av kapital. Kapitalslitet (avskrivningene) blir da beregnet etter saldoprinsippet og med prisjustering i henhold til konsumprisindeksen.

Avskrivningene i referansebruksberegningene må forventes å bli lavere enn om en la samme prinsipp som i totalkalkylen til grunn.

3.4 Gjeldsandeler

Jordbrukets andel av gjeldsrenter og kår er beregnet ut fra brukets totale kostnader til gjeldsrenter og kår, etter samme forhold som jordbrukets andel av brukets totale eiendeler. I totale eiendeler inngår eiendeler knyttet til andre næringer enn jordbruk og private eiendeler. En har da regnet eiendeler som gjennomsnittet av inngående balanse og utgående balanse i regnskapsåret. Det er driftsgranskingenes registrerte tall basert på historisk kost som er lagt til grunn både for eiendeler i jordbruket og for eiendeler totalt.

3.5 Leid arbeid / arbeidsgiveravgift

I referansebruksberegningene er sosiale avgifter (arbeidsgiveravgift) en del av posten «leid arbeid». Denne posten er spesifisert under kostnader, men legges til igjen før utregning av resultatmålet «vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk». Ved vurdering av vederlaget er altså leid arbeid og arbeidsgiveravgift behandlet etter samme prinsipp som i totalkalkylen, slik at det ikke skilles mellom leid arbeid og familiens arbeid ved beregning av inntektsnivået.

4 FRA DRIFTSGRANSKINGSBRUK TIL REFERANSEBRUK

4.1 Generelt

Alle referansebrukene framkommer i utgangspunktet som uveide gjennomsnitt av de driftsgranskingsbrukene som er tatt med i det aktuelle referansebruket. Referansebruksberegningene begrenser seg til jordbruksdelen av driftsgranskningene, det vil si at andre næringer og privatøkonomi ikke er behandlet.

Driftsgranskningene har, med unntak for arbeidstimer, ikke mengdeopplysninger på kostnadssiden. Oppsplittingen er på noen områder også mindre spesifisert enn på 1990-tallet, bl.a. ved at kraftfôr er samlet på en post.

4.2 Arbeidsforbruk

Antall årsverk på hvert referansebruk er beregnet ut fra uveide gjennomsnittlige registrerte arbeidsforbruk på de driftsgranskingsbrukene som inngår. Det regnes 1845 timer i et årsverk.

4.3 Normalisering av avlingsnivået for korn og potet

Avlingsnivået for korn og poteter slår mer direkte ut på inntekten enn det avlingsnivået for fôrvekstene vanligvis gjør. Korn og poteter vil også normalt være utsatt for større avlingsvariasjon fra år til år enn grovfôrvekstene. Kornavlingene på referansebrukene er normalisert ved å regne et rent aritmetisk gjennomsnitt over de 10 siste årene. Også potetavlingen på referansebrukene 7 og 10 er normalisert ved å regne et rent aritmetisk gjennomsnitt over de 10 siste årene.

Tabell 3. Beregnet normalårsavling for poteter på referansebrukene 7 og 10 i 2008. Kg/daa

Ref. bruk	Område	2008
7	Landet	2 484
10	Landet	2 074

I tabellen under er de beregnede normalårsavlingene for korn for 2008 stilt opp. Avlingene er ikke normalisert når arealet for det enkelte kornslag er mindre enn 5 dekar, og avlingene er bare normalisert for kornslagene bygg, havre og hvete. Enkelte referansebruk som har litt mer enn 5 dekar ett eller få år i 10-årsperioden 1999-2008, er ikke normalisert.

Kornavlingene på referansebruk 11 «Økologisk melk og storfeslakt» er ikke normalisert fordi solgt bygg bare tilsvarer en avling på ca. 85 kg per dekar (23,0 dekar) og det ikke er solgt havre (12,6 dekar) i regnskapsåret 2008. Årsaken kan være at avling fra disse arealene er brukt til eget fôr. Samtidig var avlingsnivået betydelig høyere for noen år siden. Det kan bli feil å normalisere opp solgt avling samtidig som referansebruket kan ha brukt en vesentlig del av avlingen for å redusere kostnadene til innkjøpt fôr.

Tabell 4. Beregnet normalårsavling per daa for korn i 2008 på de enkelte referansebruk. Kg korn med 15 prosent vann

Ref.	Bygg	Havre	Hvete
Bruk	2008	2008	2008
1	332		
2	405	424	473
5	392	433	492
6	361	374	430
7	466	394	506
8	334		
10	406	381	516
13	339		
14	350		
15	337		395
19	289		
20	367		
22	394	411	457
23	445	457	489
24	369	337	

4.4 Avlingsnivået for øvrige vekster

For øvrige vekster benyttes de registrerte avlingstallene i driftsgranskingene direkte.

Oljevekster og frukt er vekster med stor avlingsvariasjon mellom år. Det er ikke registrert avling eller pris i driftsgranskingene, og det er dermed ikke noe grunnlag for å normalisere disse avlingene på referansebrukene.

Spesielt for referansebruk 9 der frukt utgjør en vesentlig del av produksjonsinntekten, betyr regnskapsårets avlingsnivå mye.

I 2008 var det svært gode epleavlinger. Avlingsnivået for epler lå 33 % over gjennomsnittet for siste tiåret. For pærer og plommer var avlingene gjennomsnittlige, mens det var et relativt godt år for moreller. Avlingsnivået for moreller lå 12 % over gjennomsnittet for de siste ti årene.

Framregningen av frukt skjer på grunnlag av verdiposten for sum frukt i normaliserte regnskaper.

4.5 Verdiendring på buskap og varelager

Mengdeendringer på buskap og varelager føres i prinsippet som inntekt, men på grunn av at en holder alle mengder på referansebrukene konstant i framregningsperioden, får en ikke inn mengdeendringer i status. Eventuelle mengdeendringer i basisåret tas derfor ut som salg også i framregningsperioden med samme kvantum som i basisåret.

Det regnes ikke rente på varelager.

5 PRODUKTIVITETSENDRINGER

5.1 Beregningsmetode og forutsetninger

Siden volumet av alle faktorer låses fast i framregningsperioden, det vil si 2009 og 2010, er det gjort separate beregninger over endringer i produktivitet disse årene.

Det er beregnet trender på den historiske volumutviklingen og regnet med at den historiske utviklingen vil videreføres. En har tatt med effekten av endringer i driftsomfang/-bruksstørrelse som skjer over tid ved å regne trender på volumutvikling i inntekter, kostnader (utenom arbeidskraft og avskrivninger) og arbeidsforbruk. I inntekter inngår volumet av tilskudd. Volumtrenden for direkte tilskudd vil blant annet reflektere at brukene endrer størrelse over tid.

Det er regnet lineære trender over 8 år med vanlig minste kvadraters metode. Stigningstallet fra trendberegningen for inntekter og kostnader hver for seg vil direkte vise den trendmessige årlige volumendringen regnet i et bestemt års priser.

For å unngå at ekstreme avlingsår skal gi store endringer i beregningsresultatene fra ett år til det neste ved beregningen av planteproduksjonsinntektene for driftsformene korn og korn/svin, legges stigningskoeffisienten for avling hentet fra beregningen av normalårsavling, til grunn. Beregningen av normalårsavlingen er gjort på 12 års glidende gjennomsnitt av avling i kg per dekar for landet. Værforholdene i enkeltår sier lite om den langsiktige produktivitetsutviklingen i kornproduksjonen. Med en lengre serie begrenses utslaget av spesielt gode eller dårlige avlingsår.

For arbeidsforbruket beregnes det trend på arbeidsforbruket regnet i timer. Det økonomiske utslaget av arbeidsforbrukstrenden beregnes i forhold til nivået på vederlag til arbeid og egenkapital på det enkelte referansebruk.

I tabell 5 er det vist hvilket detaljeringsnivå (aggregeringsnivå) og hvilken prisindeks som er bruk ved omregning til volumtall i forbindelse med trendberegningene.

Tabell 5. Oversikt over detaljeringsnivå og hvilken prisindeks som er brukt ved omregning til volumtall i forbindelse med trendberegningene

	Prisindeks for omregning til volumtall
Sum inntekter planteproduksjon – På referansebruk med driftsform korn og korn/svin	Stigningskoeffisient fra NILFs normalårsavlingsberegninger
Sum inntekter planteproduksjon – På øvrige referansebruk	Korn
Sum inntekter husdyrproduksjon – På referansebruk med melk og storfeslakt	Sammenveid indeks for ku- og storfeslakt inklusive grunntilskudd
Sum inntekter husdyrproduksjon – På referansebruk med korn	Sum husdyrprodukt
Sum inntekter husdyrproduksjon – På referansebruk med sau	Sammenveid indeks for sauekjøtt inklusive grunntilskudd og ull
Sum inntekter husdyrproduksjon – På referansebruk med korn/svin	Sum gris
Tilskudd	Sum direkte tilskudd
Sum variable og faste kostnader – På referansebruk med driftsform korn/svin	Sammenveid indeks kraftfôr (50 %) og andre kostnader (50 %)
Sum variable og faste kostnader – På øvrige referansebruk	Sum ikke-varige produksjonsmiddel

For raskere å fange opp endringer og få med flere jordbruksbedrifter i beregningsutvalget, har Budsjettnemnda (med unntaket for korn) begrenset periodelengden til 8 år. I tabellen nedenfor er vist antallet bruk som utgjør grunnlaget for beregningene for de fire driftsformene en har gjort beregningene for.

Tabell 6. Antall bruk med i beregningene hele perioden

Driftsform	Referansebruk	2001–2008
Melk og storfeslakt	1	166
Korn	2	46
Sau	3	33
Korn/svin	5	18

Beregningen av produktivitetsendringer er i utgangspunktet gjort for referansebruk 1 (melk), 2 (korn), 3 (sau) og 5 (korn/gris). Beregningsresultatene for disse referansebrukene er så brukt forholdsvis, etter vederlag per årsverk, for de andre referansebrukene med tilsvarende produksjon. Referansebrukene 4 og 11 – 21 regnes forholdsvis ut fra produktivitetsberegningene for melk (nr. 1). Referansebrukene 7, 22 og 23 regnes ut fra produktivitetsberegningene for korn (nr. 2). Referansebrukene 8, 9, 25 – 27 regnes ut fra produktivitetsberegningene for sau (nr. 3). Referansebrukene 6, 10 og 24 regnes ut fra produktivitetsberegningene for korn/gris (nr. 5).

5.2 Skift i produktivitetutviklingen

Det kan være et problem at den beskrevne metoden forholdsvis sent fanger opp endringer i produktivitetutviklingen. Å regne lineær trend for en registrert volumutvikling på brukene i perioden 2001 – 2008 kan gi et dårlig bilde av produktivitetutviklingen i perioden 2008 – 2010, dersom en får et skifte i produksjonsteknikk eller produksjonstilpasning som gir et brudd i en trend en har hatt noen år.

Det er ikke spesielle skift en har tatt hensyn til i årets beregninger.

5.3 Resultat av produktivetsberegningene

I tabellen nedenfor er resultater for produktivetsberegningene for referansebruk 1, 2, 3 og 5 vist. Utslaget per årsverk per år er vist i kolonnen lengst til høyre.

Tabell 7. Produktivetsendringer, i 2008-priser og 1845 timer/årsverk

		Trend (årlig endring, 2008-priser) ¹					Per årsverk Med eff. av endret arb.forbruk	
		Plante- prod. kr/bruk	Husdyr- prod. kr/bruk	Direkte tilskudd kr/bruk	Kostnader eks. kapital kr/bruk	Arbeids- forbruk timer/bruk		Innt-kostn (eks avskr.)+tilsk. kr/bruk
Melk og								
storfeslakt	1	1 137	22 317	7 025	30 742	-16	-263	788
Korn	2	2 404	286	7 209	10 061	-2	-162	-56
Sau	3	586	5 686	10 512	12 289	4	4 495	3 569
Korn/svin	5	5 977	41 869	10 075	52 237	-6	5 684	3 942

1) Prinsipielt burde avskrivninger også vært tatt med i beregningen, men de er det ikke på grunn av manglende spesifikasjoner i datagrunnlaget

For melkeproduksjonsbrukene gir beregningene en produktivetsøkning på 800 kroner per årsverk, som er nesten uforandret fra beregningene i fjor. Trendene for husdyrinntekter har sterkere stigning enn før, men kostnadene har økt enda mer. For bruk med driftsform sau øker produktiviteten med 3 600 kroner per årsverk ved årets beregninger. Dette er mindre enn ved tidligere års beregninger, og skyldes en betydelig kostnadsøkning.

Normalårsavlingens stigningskoeffisient beregnet i februar 2010 indikerer en årlig avlingsøkning for korn i alt på 2,4 kg per dekar. Tilsvarende tall ved beregningene i fjor var 4,2 kg per dekar. Gjennomsnittlig kornareal i perioden 2001-2008 for 46 bruk med driftsform korn var 318 dekar, det samme som ved beregningene i fjor. Med en årlig avlingsøkning på 2,4 kg per dekar blir det 763 kg per bruk. Totalkalkylens pris for korn i alt i 2008 var 1,937 kr per kg. Det blir 1 478 kroner per bruk i årlig produktivetsvekst som følge av avlingsøkning. I tillegg kommer at arealet på brukene øker. Arealtrenden er 1,18 dekar per år. Med en normalårsavling i 2008 på 404 kg per dekar blir det 477 kg per bruk. Inntektsøkningen som skyldes økt areal utgjør 926 kroner per bruk. Når man summerer alle inntekter og kostnader blir det en årlig nedgang på 162 kroner per bruk, som blir til en nedgang på 100 kroner per årsverk når man tar hensyn til reduksjonen i arbeidsforbruk.

For driftsformen korn/svin gir beregningene en produktivetsøkning på 3 900 kroner per årsverk. Tilsvarende tall i fjor var 9 300 kroner. Gjennomsnittlig kornareal i perioden 2001-2008 for 18 bruk var 344 dekar, opp fra 308 dekar ved beregningene i fjor. En årlig avlingsøkning på 2,4 kg per dekar som for ensidig kornproduksjon, gir 826 kg per bruk. Med kornpris i 2008 på 1,937 kr per kg blir det 1 600 kroner per bruk i årlig produktivetsvekst som følge av avlingsøkning. I tillegg kommer at arealet på brukene øker. Arealtrenden er

5,59 dekar per år. Med en normalårsavling i 2008 på 404 kg per dekar blir det 2 258 kg per bruk. Inntektsøkningen som skyldes økt areal utgjør 4 377 kroner per bruk. Når inntekter og kostnader summeres gir det en økning på 5 684 kroner per bruk og 3 900 kroner per årsverk. Størstedelen av produktivitetsøkningen for korn/svin kan forklares med økte kjøttinntekter. Kostnadene har riktignok økt mer enn inntektene, så den årlige produktivitetsøkningen er 5 400 kroner lavere ved årets beregning sammenlignet med fjorårets.

I de to tabellene nedenfor er vist utslag av de beregnede produktivitetsendringene på vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for de enkelte referansebruk. Tallene er regnet om i priser for henholdsvis 2009 og 2010.

Tabell 8. Utslag av produktivitetsendringer på vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for de enkelte referansebruk. Kr/årsverk

		2009	2010	
1	Melk og storfeslakt. 20 årskyr	Landet	700	2 300
2	Korn. 333 dekar korn	Landet	-2 600	-3 400
3	Sau. 136 vinterfôra sauer	Landet	3 600	8 600
4	Melkeproduksjon geit. 87 årsgæiter	Landet	800	2 500
5	Svin og korn. 46 avlssvin + 357 dekar korn	Landet	2 000	4 700
6	Egg og planteprodukter. 4645 høner + 139 dekar korn	Landet	1 700	4 100
7	Poteter og korn. 103 dekar poteter + 335 dekar korn	Landet	-5 000	-6 700
8	Storfeslakt/ammeku. 25 ammekyr	Landet	2 600	6 200
9	Frukt/bær og sau. 47 dekar frukt + 8 vinterfôra sauer	Landet	5 000	12 000
10	Fjørfekjøtt og planteprodukter. 80 383 fjørfeslakt	Landet	2 500	5 800

Tabell 9. Utslag av produktivitetsendringer på vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for de enkelte referansebruk. Kr/årsverk

		2009	2010	
11	Økologisk melk og storfeslakt. 20 årskyr	Landet	800	2 600
12	Melk og storfeslakt. < 15 årskyr (12)	Landet	600	1 900
13	Melk og storfeslakt. > 15 årskyr (24)	Landet	800	2 500
14	Melk (de 40 største brukene). 40 årskyr	Landet	700	2 400
15	Melk og storfeslakt. 23 årskyr	Østlandets flatbygder	800	2 500
16	Melk og storfeslakt. 18 årskyr	Østlandets andre bygder	700	2 300
17	Melk og storfeslakt. 34 årskyr	Agder og Rogaland, Jæren	800	2 700
18	Melk og storfeslakt. 20 årskyr	Agder og Rog. a. bygder	600	2 100
19	Melk og storfeslakt. 19 årskyr	Vestlandet	700	2 200
20	Melk og storfeslakt. 21 årskyr	Trøndelag	700	2 300
21	Melk og storfeslakt. 18 årskyr	Nord-Norge	800	2 500
22	Korn. < 400 dekar korn (233 dekar korn)	Østlandet	-1 200	-1 600
23	Korn. > 400 dekar korn (689 dekar korn)	Østlandet	-4 400	-5 900
24	Korn og korn/svin. 301 daa + 22 avlssvin	Trøndelag	1 700	4 100
25	Sau. 100 vinterfôra sauer	Vestlandet	3 500	8 300
26	Sau. 171 vinterfôra sauer	Nord-Norge	4 500	10 700
27	Sau (de 25 største brukene). 229 v.f.sauer	Landet	5 100	12 200

6 PRISER PÅ ENKELTE POSTER PÅ REFERANSEBRUKENE

6.1 Korn

Registrert oppnådd pris på det enkelte referansebruk ligger til grunn.

Prisene for korn og oljefrø til modning regnes fram med de absolutte prisendringene i normaliserte regnskaper. I enkelte år blir det gjennomført pristrekk for korn på grunn av overproduksjon. Å framregne på grunnlag av totalkalkylen vil kunne gi feil inntektsutvikling på referansebrukene når kornavlingene samtidig skal normaliseres.

Korn- og oljefrøprisene i det normaliserte regnskapsåret 2008 er lik den beregnede budsjettprisen for 2009 før avtale. Denne er igjen lik avtalt basispris for kornåret 2008/2009. Eventuelle pristrekk for overproduksjon blir holdt utenfor. På samme måte blir korn- og oljefrøprisene i det normaliserte foreløpige regnskapsåret 2009 lik budsjettprisen for 2010 før avtale. For det normaliserte budsjettåret 2010 blir det i forhandlingsmaterialet brukt like korn- og oljefrøpriser som i det normaliserte foreløpige regnskapsåret 2009. I referansebrukspublikasjonen som utgis etter jordbruksoppjøret, blir eventuelle prisendringer som er bestemt i jordbruksoppjøret 2010, lagt inn i det normaliserte budsjettåret 2010.

6.2 Poteter

Det er brukt registrert pris for poteter i regnskapsåret på alle referansebrukene. Potetprisen er regnet fram med den absolutte prisendringen for «Sum poteter» i normaliserte regnskaper.

Det er grunn til å tro at de oppnådde prisene det enkelte år i en viss grad vil variere med totalavlingen for landet. Totalavlingen er videre et produkt av både areal og avlingsnivå. Potetprisene her i landet kan også delvis være avhengig av potethøsten i andre land i det enkelte år. Det er derfor ikke opplagt at en potetpris regnet fram på grunnlag av oppnådde priser tidligere år, vil gi en riktig normalpris for regnskapsåret. En vurdering i 2001 av ulike sammenhenger der priser, avlingsnivå og totalavlinger for poteter fra driftsgranskingene, totalkalkylens ordinære og normaliserte regnskaper ble satt opp, viste ingen entydige sammenhenger mellom priser og avlingstall eller totalproduksjon. Prisnivået i driftsgranskingene viste relativt godt samsvar med prisnivået for posten «Sum poteter» i totalkalkylens ordinære og normaliserte regnskaper.

6.3 Melkeprisen

Melkeprisen i 2008 framkommer som gjennomsnittlige registrerte priser på de driftsgranskingsbrukene som inngår i referansebruket. Prisene er uten pristilskudd, dvs at grunntilskudd og distriktstilskudd er skilt ut. Driftstilskuddet er naturligvis også holdt utenfor prisberegningen. Framregningen fra 2008 blir gjort på grunnlag av totalkalkylen.

6.4 Kjøtt

For kjøtt regner en med de samme endringer i prisene i absolutte tall som beregnet i totalkalkylen. I årets beregninger er det gjort ett unntak for referansebruk 11 i budsjettåret, fordi leveringsbetingelsene for økologisk kjøtt er endret fra 2009 til 2010. Storfekjøttprisen er for dette referansebruket derfor redusert med 3 kroner per kg i budsjettåret utover endringen i totalkalkylen. Prisene i driftsgranskingene er eksklusive grunntilskudd og distriktstilskudd.

Livdyrprisene regnes fram med samme prosentvise endring som i kjøttprisen for vedkommende dyreslag (voksne dyr).

6.5 Ull

En regner med samme endringer i ullprisen på referansebrukene som i totalkalkylen.

6.6 Annet

En bruker et anslag for konsumprisindeksen. På samme måte som i totalkalkylen anslår en at prisene vil øke med 2,1 prosent fra 2008 til 2009 og med 2,0 prosent fra 2009 til 2010. I relative tall blir dette:

$$2008 = 100,0 \quad 2009 = 102,1 \quad 2010 = 104,2$$

7 TILSKUDD

Alle utbetalte produksjonstilskudd, pristilskudd og refusjonsbeløp inngår med faktisk registrerte regnskapstall på referansebrukene i basisåret. Utviklingen i vedtatte eller eventuelt utbetalte tilskudds- og refusjonssatser blir brukt for å regne fram de tilsvarende ordningene på referansebrukene til framregningsårene. Nedenfor er det tatt med en kort kommentar og satser for de viktigste av ordningene som inngår i referansebruksberegningene.

Ved jordbruksoppgjøret 2008 ble det dessuten bestemt å foreta en ekStrautbetaling i 2008 på 800 kroner per foretak som var tilskuddsberettiget ved utbetalingen i februar 2008, det vil si fra søknadsomgangen for produksjonstilskudd i august 2007. Denne ekstra utbetalingen av produksjonstilskudd ble gjort i oktober 2008.

7.1 Pristilskudd

7.1.1 Grunntilskudd

I beregningene har en lagt til grunn den faktiske utbetalingen av grunntilskuddene, etter samme prinsipp som i totalkalkylen, når det gjelder kjøtt (vedtatte satsendringer til 2009 og budsjettåret). For geitemelk utbetales vedtatt sats.

Tabell 10. Satser for grunntilskudd melk og kjøtt. Øre per liter og øre per kg

	2007	2008	2009	2010
Kumelk	0,00	0,00	0,00	0,00
Geitemelk	247,00	277,00	291,00	311,00
Storfekjøtt	0,00	0,00	0,00	0,00
Sauerkjøtt	370,00	368,00	368,00	368,00
Geitekjøtt	515,00	515,00	515,00	515,00

7.1.2 Distriktstilskudd melk

Distriktstilskudd for melk varierer med referansebrukenes geografiske plassering. Satsene er som vist i tabellen nedenfor.

Tabell 11. Satser for distriktstilskudd. Øre per liter

Sone	2007	2008	2009	2010
A	0	0	0	0
B	8	9	11	11
C	25	26	28	28
D	34	35	37	39
E	44	45	47	49
F	57	58	60	62
G	82	83	85	87
H	103	104	106	108
I	161	162	164	166
J	170	171	173	175

7.1.3 Distriktstilskudd kjøtt og egg

Satsene er vist i tabellene nedenfor.

Tabell 12. Satser for distriktstilskudd kjøtt av storfe og geit. Øre per kg

Sone	2007	2008	2009	2010
1	0	0	0	0
2	405	435	455	455
3	655	685	705	705
4	1050	1080	1 100	1 100
5	1110	1140	1 160	1 160

Tabell 13. Satser for distriktstilskudd kjøtt av sau. Øre per kg

Sone	2007	2008	2009	2010
1	0	0	0	0
2	405	435	455	455
3	655	685	705	705
4	1250	1280	1 300	1 300
5	1300	1330	1 350	1 350

Tabell 14. Satser for distriktstilskudd kjøtt av gris. Øre per kg

Sone	2007	2008	2009	2010
1	0	0	0	0
2	0	0	0	0
3	0	0	0	0
4	540	540	540	540
5	540	540	540	540
Vestlandet og Agder-fylkene ¹	54	84	94	110

1) Gjelder i tillegg til Vestlandet også Agder-fylkene fra og med 2009

Det blir dessuten gitt distriktstilskudd for egg i Nord-Norge, Trøndelag og på Vestlandet med unntak av Rogaland. Ved jordbruksoppjøret i 2004 ble satsen for Nord-Norge økt med 60 øre til 100 øre per kg egg mens satsen for de øvrige distriktene ble beholdt uendret på 40 øre per kg. Ved jordbruksoppjørene i 2007, 2008 og 2009 ble disse satsene holdt uendret på henholdsvis 105 og 45 øre per kg. Satsen er lik i alle soner innenfor det enkelte distrikt.

7.2 Driftstilskudd per foretak

Driftstilskuddet gis til foretak med ku- eller geitemelkproduksjon. Ved jordbruksoppjøret i 2001 ble tilskuddet lagt om fra å være gitt per liter melk oppad begrenset til henholdsvis 30 000 og 15 000 liter, til at det fra og med utbetalingene i 2002 blir gitt som et tilskudd per dyr. Samtidig ble utbetalingen av driftstilskuddet endret slik at beløpet fra 1. januar 2002 betales ut i to terminer sammen med øvrige tilskudd fra Statens landbruksforvaltning (februar og juni). Tidligere var det meieriene som betalte ut beløpet månedlig sammen med melkeoppjøret. Maksimalt tilskudd blir oppnådd ved 5 kyr eller ved 27 geiter.

Tabell 15. Driftstilskudd per foretak. Kroner per foretak per år og kroner per dyr per år

	2007	2008	2009	2010
<i>Kumelk, 5 kyr eller flere</i>				
Sør-Norge	53 800	59 800	65 800	81 800
Sør-Norge ¹	58 700	64 700	70 700	86 700
Nord-Norge	59 600	65 600	71 600	87 600
<i>Geitemelk, 27 geiter eller flere</i>	59 600	65 600	71 600	87 600
<i>Kumelk, færre enn 5 kyr</i>				
Sør-Norge, kroner per ku	10 760	11 960	13 160	16 360
Sør-Norge ¹ , kroner per ku	11 740	12 940	14 140	17 340
Nord-Norge, kroner per ku	11 920	13 120	14 320	17 520
<i>Geitemelk, færre enn 27 geiter, kroner per geit</i>	2 207	2 430	2 652	3 244

1) Gjelder fylkene Østfold, Vestfold, Oslo, Akershus og kommunene Røyken, Hurum, Lier og Drammen i Buskerud fylke

Ved jordbruksoppjøret 2002 ble satsen for driftstilskudd melk satt 5 000 kroner høyere per foretak i fylkene Østfold, Vestfold, Oslo og Akershus enn for driftstilskudd Sør-Norge. Ved jordbruksoppjøret i 2003 ble dette området med høyere sats for driftstilskudd melk i Oslofjordområdet utvidet til også å gjelde kommunene Røyken, Hurum, Lier og Drammen i Buskerud fylke. I referansebruksberegningene er denne ordningen med høyere sats regnet inn etter andelen driftsgranskingsbruk i disse områdene bak det enkelte referansebruk.

Videre ble det fra 01.07.2002 etablert et driftstilskudd i spesialisert kjøttfeproduksjon med en sats på 1 000 kroner per ammeku for foretak med 6 til 40 ammekyr, og 40 000 kroner per foretak for foretak med mer enn 40 ammekyr. Ved jordbruksoppjøret i 2005 ble den øvre grensen i intervallet for dyretall i tilskuddsordningen endret slik at maksimalt driftstilskudd per foretak ble utbetalt ved et dyretall på 50 ammekyr eller mer. Ved jordbruksoppjøret i 2007 ble satsene økt til 1 420 kroner per ammeku for foretak med 6 til 50 ammekyr og maksimalt 71 000 kroner per foretak med 50 ammekyr eller mer. Fram til og med 2008 ble dette tilskuddet ikke gitt til foretak som mottar driftstilskudd i melkeproduksjon. Ved jordbruksoppjøret i 2008 ble dette endret slik at foretak med kumelkproduksjon og ammekyr

(av minst 50 prosent kjøttferase) i spesialisert kjøttfeproduksjon, skal kunne motta driftstilskudd for begge produksjoner. Videre ble satsene økt til 1 640 kroner per ammeku for foretak med 6 til 50 ammekyr og maksimalt 82 000 kroner per foretak med 50 ammekyr eller mer. Ved jordbruksoppgjøret i 2009 ble satser og maksimalbeløp beholdt uendret.

Ved jordbruksoppgjøret i 2007 ble det opprettet et nytt driftstilskudd til sau over ett år med et maksimalbeløp på 7 500 kroner per foretak. For foretak med færre enn 50 sauer over ett år, er satsen 150 kroner per dyr. Tilskuddet ble ikke gitt til foretak som mottar driftstilskudd til melkeproduksjon eller spesialisert kjøttfeproduksjon, og det ble ikke gitt til foretak med færre enn 10 sauer over ett år. Ved jordbruksoppgjøret i 2008 ble driftstilskuddet tatt bort igjen og tilsvarende midler ble i stedet innpasset i husdyrtilskuddet til sau.

7.3 Produksjonstilskudd per dyr

Produksjonstilskuddet per dyr er avgrenset til maksimalt kr 220 000 per søker for 2008, kr 240 000 per søker for 2009 og kr 250 000 per søker for 2010. Produksjonstilskuddet per dyr utbetales to ganger i året etter søknad 20.01 og 20.08. Ved søknad 20.08 kommer utbetalingene først i februar neste år. Produksjonstilskuddet per dyr etter jordbruksoppgjøret 2008/2009 ble derfor først utbetalt i 2009 når det gjaldt tilskuddet fra 01.07.2008, mens endringene i produksjonstilskuddet per dyr med virkning for tellingen per 31.12.2008 er tatt med i tilskuddet for andre halvår 2009.

Ved jordbruksoppgjøret 2003 ble det innført et tilskudd til lammeslakt for å stimulere til økt kjøttkvalitet og avdrått i saueholdet. På samme måte ble det for å stimulere til økt kjøttproduksjon av kje, innført et tilskudd til klassifiserte kjeslakt over 3,5 kg. I tillegg ble det foretatt en justering av vilkårene for dyretilskuddet til sau og ammegeit ved at dyr under 1 år ikke lenger blir berettiget dyretilskudd. For å kompensere for reduksjonen i antall støtteberettigede dyr, ble det foretatt en teknisk justering av satsgruppene og størrelsen på satsene.

I tabellen under er det oppgitt utbetalte satser for de to regnskapsårene og vedtatte satser for budsjettåret.

Tabell 16. Produksjonstilskudd per dyr 2008, 2009 og 2010

Dyreslag	Intervall	Sats, kr per dyr per år		
		2008	2009	2010
Mjølkeku	1 – 16	3 120	3 340	3 500
	17 – 25	1 584	1 584	1 744
	26 – 50	396	396	556
Storfe	1 – 250	786	786	787
Melkegeit	1 – 125	900	1 120	1 120
	126 – 250	412	412	412
Ammekyr på melkebruk	1 – 16	3 120	3 340	3 510
	17 – 25	1 584	3 340	3 510
	26 – 50	396	1 000	1 400
Ammekyr utenfor melkebruk	1 – 16	3 120	3 340	3 510
	17 – 25	1 584	3 340	3 510
	26 – 50	396	1 000	1 400
Sau/ammegeit ¹	1 – 50		900	930
	1 – 75	624		
	51 – 75		704	734
	76 – 100	543	704	734
	101 – 200	250	270	270
	201 – 300	113	133	133
Utegangersau (alle)	1 – 300	113	180	180
Lammeslakt	Kvalitet O og bedre	150	175	179
	Kvalitet O-	63	63	63
	Kvalitet P+	0	0	0
	Kvalitet P og P-	0	0	0
Kjeslakt	Over 3,5 kg	63	80	80
Avlsgris Sør-Norge	1 – 35	914	914	915
Avlsgris Nord-Norge	1 – 35	1 202	1 202	1 202
Avlsgris	36 – 70	0	0	0
Slaktegris	1 – 1400	28	28	28
Verpehøner Sør-Norge	1 – 5000	12	12	12
Verpehøner Nord-Norge	1 – 1000	26	26	26
Verpehøner Nord-Norge	1001 – 5000	12	12	12

1) Over 1 år per 1. januar

Satsene for tilskudd til økologisk husdyrproduksjon er vist i tabellen nedenfor, med utbetalte satser for de to regnskapsårene og vedtatte satser for budsjettåret. Satsene blir utbetalt i tillegg til de ordinære satsene for produksjonstilskudd husdyr som er oppgitt i tabell 16 foran.

**Tabell 17. Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon 2008, 2009 og 2010.
Kroner per dyr per år**

Dyreslag	2008		2009		2010	
	AK-sone 1-4	AK-sone 5-7	AK-sone 1-4	AK-sone 5-7	AK-sone 1-4	AK-sone 5-7
Melkeku	1 500	1 752	1 550	1 802	1 550	1 802
Ammeku	944	1 320	994	1 370	995	1 370
Andre storfe	284	420	300	434	300	435
Melkegeit og ammegeit	70	90	70	90	70	90
Sau over 1 år pr 1. januar	200	260	220	280	220	280
Lammeslakt	9	9	30	30	34	34
Avlsgris	300	300	300	300	300	300
Slaktegris	200	200	200	200	200	200

7.4 Refusjon av avløserutgifter ved ferie og fritid

En bruker det registrerte refusjonsbeløpet fra typebrukene direkte i referansebrukssystemet. Ordningen har vært dyretallsbasert siden 01.01.1996. Ved jordbruksoppgjørene i 2006 og 2007 ble både maksimalbeløpet per driftsenhet og tilskuddssatsene per dyr økt med 3 prosent i 2006 og 7 prosent i 2007. Ved jordbruksoppgjøret i 2008 ble maksimalbeløpet hevet til 58 000 kroner mens satsene ble økt med 5 prosent. Ved jordbruksoppgjøret i 2009 ble maksimalbeløpet hevet til 61 000 kroner mens satsene per dyr ble økt med 4,5 prosent.

Ved jordbruksoppgjøret i 2004 ble partene enige om å avvikle ordningen med forskuddsutbetaling av tilskudd til avløsning ved ferie og fritid. Fra 2005 blir all utbetaling av avløsertilskuddet gjennomført i juni/juli måned. For å unngå større likviditetsproblemer for produsentene i omleggingsåret 2005, ble det dette året utbetalt et særskilt «omleggingstilskudd» i form av en engangsutbetaling gitt som et direkte tilskudd. Fra og med 2006 blir det bare betalt ut sluttoppgjør for det foregående året ved utbetalingene av produksjonstilskudd i juni/juli.

7.5 Refusjon av avløserutgifter ved sykdom m.v.

En bruker det registrerte refusjonsbeløpet fra typebrukene direkte i referansebrukssystemet. Maksimalt refusjonsbeløp per dag fastsettes for husdyrbrukere ut fra beregnet maksimalt refusjonsbeløp i ordningen med refusjon av avløserutgifter for ferie og fritid. Ved jordbruksoppgjøret i 2006 ble maksimalt tilskudd per dag per foretak hevet fra 850 til 1 030 kroner. Ved jordbruksoppgjøret i 2007 ble det ikke gjort endringer i ordningen. Ved jordbruksoppgjøret i 2008 ble maksimalt tilskudd per dag per foretak hevet fra 1 030 til 1 130 kroner. Ved jordbruksoppgjøret i 2009 ble maksimalt tilskudd per dag per foretak hevet fra 1 130 til 1 200 kroner.

7.6 Areal - og kulturlandskapstilskudd

Satser for 2008, 2009 og 2010 er vist i tabellene nedenfor:

Tabell 18. Satser for areal- og kulturlandskapstilskudd, alle vekstgrupper, 2008. Kroner per dekar

Vekst	Intervall	Sone						
		1	2	3	4	5	6	7
Kulturlandskapstilskudd:								
Alle vekster	Alt areal	196						
Arealtilskudd:								
Grovfôr	0–200	75	0	99	198	226	256	
	>200	50	0	50				
Korn	0–800	107	159	247				
	>800	96	146	232				
Potet	Alt areal	50				900		
Grønnsaker	0–30	400				1 500		
	31–60	200						
Frukt og bær	0–30	550			800	1 150		
	31–40	500			800			
Økologisk arealtilskudd:								
Korn til modning	Alt areal	300						
Poteter	Alt areal	500						
Grønnsaker, frukt, bær	Alt areal	1 000						
Grønngjødsling	Alt areal	363 ¹						
Annet økologisk areal	Alt areal	75 ²						
Omleggingstilskudd ^{3,4}	Alt areal	250						

1) Arealtilskudd for inntil 50 prosent av areal til korn, potet, grønnsaker, frukt og bær. I tillegg gis det 196 kroner per dekar i kulturlandskapstilskudd til økologiske grønngjødslingsarealer, slik at samlet tilskudd er 559 kroner per dekar

2) Eventuelt areal av innmarksbeite normeres med faktor 0,6

3) Gis som et årlig tilskudd per karensår for jordbruksarealer som er under omlegging til økologisk landbruk

4) Det gis ikke omleggingstilskudd for innmarksbeite

Tabell 19. Satser for areal- og kulturlandskapstilskudd, alle vekstgrupper, 2009. Kroner per dekar

Vekst	Intervall	Sone					
		1	2	3	4	5	6
Kulturlandskapstilskudd:							
Alle vekster	Alt areal	191					
Arealtilskudd:							
Grovfôr	0–200	75	0	99	208	236	266
	>200	50	0	50			
Korn	0–800	107	159	247			
	>800	96	146	232			
Potet	Alt areal	50				900	
Grønnsaker	0–60	400				1 500	
Frukt og bær	0–40	550			800	1 150	
Økologisk arealtilskudd:							
Korn til modning	Alt areal	300					
Poteter	Alt areal	500					
Grønnsaker, frukt, bær	Alt areal	1 000					
Grønngjødsling	Alt areal	500 ¹					
Annet økologisk areal	Alt areal	75 ²					
Omleggingstilskudd ^{3,4}	Alt areal	250					

1) Arealtilskudd for inntil 50 prosent av areal til korn, potet, grønnsaker, frukt og bær. I tillegg gis det 191 kroner per dekar i kulturlandskapstilskudd til økologiske grønngjødslingsarealer, slik at samlet tilskudd er 691 kroner per dekar

2) Eventuelt areal av innmarksbeite normeres med faktor 0,6

3) Gis som et årlig tilskudd per karensår for jordbruksarealer som er under omlegging til økologisk landbruk

4) Det gis ikke omleggingstilskudd for innmarksbeite

Tabell 20. Sats for areal- og kulturlandskapstilskudd, alle vekstgrupper, 2010. Kroner per dekar

Vekst	Intervall	Sone					
		1	2	3	4	5	6
Kulturlandskapstilskudd:							
Alle vekster	Alt areal	191					
Arealtilskudd:							
Grovfôr	0–200	75	0	99	208	236	266
	>200	50	0	50			266
Korn	0–800	107	159	247			
	>800	96	146	232			
Potet	Alt areal	50				900	
Grønnsaker	0–60	400				1 500	
Frukt og bær	0–40	550			1 000	1 150	
Økologisk arealtilskudd:							
Korn til modning	Alt areal	300					
Poteter	Alt areal	500					
Grønnsaker, frukt, bær	Alt areal	1 000					
Grønngjødsling	Alt areal	500 ¹					
Annet økologisk areal	Alt areal	75 ²					
Omleggingstilskudd ^{3,4}	Alt areal	250					

1) Arealtilskudd for inntil 50 prosent av areal til korn, potet, grønnsaker, frukt og bær. I tillegg gis det 191 kroner per dekar i kulturlandskapstilskudd til økologiske grønngjødslingsarealer, slik at samlet tilskudd er 691 kroner per dekar

2) Eventuelt areal av innmarksbeite normeres med faktor 0,6

3) Gis som et årlig tilskudd per karensår for jordbruksarealer som er under omlegging til økologisk landbruk

4) Det gis ikke omleggingstilskudd for innmarksbeite

Satsene for økologisk arealtilskudd til korn til modning, poteter, grønnsaker, frukt og bær og til annet økologisk areal i tabellene over, blir utbetalt i tillegg til de ordinære satsene for areal- og kulturlandskapstilskudd som er oppgitt i tabellene.

7.7 Tilskudd til dyr på beite

Tilskudd til dyr på utmarksbeite ble ved jordbruksoppgjøret i 1998 skilt ut som et eget dyretilskudd og beregningen av normert areal per beitedyr falt bort. Til og med 1998 ble dette tilskuddet utbetalt som en del av areal- og kulturlandskapstilskuddet.

Ved jordbruksoppgjøret 2006 ble det innført et nytt beitetilskudd fra beitesesongen 2006 med første utbetaling i februar 2007. Det nye tilskuddet omfatter alle beitedyr som beiter et minimum antall uker per år. Tilskuddet kan gis for beiting både på utmarksbeiter, innmarksbeiter og dyrka jord.

Det er mulig å oppnå begge disse to beitetilskuddene for samme dyr dersom total beitetid tilfredsstiller minimumskravene til antall uker på beite.

Tabell 21. Satser for tilskudd til dyr på beite for 2008, 2009 og 2010. Kroner per dyr per år

Dyreslag	Intervall	AK-sone	Minimum antall uker på beite	2008	2009	2010
Utmarksbeitetilskudd:						
Kyr, storfe, hester	Alle dyr	Alle	8 (5) ¹	250	250	300
Sauer, lam, geiter og kje	Alle dyr	Alle	8 (5) ¹	85	85	95
Beitetilskudd:						
Kyr, storfe, hest og hjort	Alle dyr	1-4	16	200	250	350
Kyr, storfe, hest og hjort	Alle dyr	5-7	12	200	250	350
Sauer, lam, geiter og kje	Alle dyr	1-4	16	25	35	60
Sauer, lam, geiter og kje	Alle dyr	5-7	12	25	35	60

¹⁾ 8 uker i 2008 og 2009, 5 uker i 2010

7.8 Bunnfradrag

Det blir beregnet areal- og kulturlandskapstilskudd for alt areal og dyretilskudd fra første dyreenhet. For alle brukere skal imidlertid samlet produksjonstilskudd avgrenses (reduseres) med et bunnfradrag. Ved jordbruksoppgjøret i 2007 ble dette generelle bunnfradraget satt ned med 1 000 kroner til 4 000 kroner per foretak per år. Ved jordbruksoppgjøret i 2008 ble fradraget satt ned ytterligere 1 000 kroner til 3 000 kroner per foretak per år. Ved jordbruksoppgjøret i 2009 ble dette fradraget videreført uendret.

8 FRAMREGNINGSGRUNNLAG

8.1 Oversikt

Framregningsgrunnlaget for de aller fleste inntekts- og kostnadspostene er mest mulig tilsvarende poster i totalkalkylen. Det er noen få unntak. Korn regnes fram med normaliserte regnskaper. Frukt og bær regnes fram med verdiutviklingen i normaliserte regnskaper. Avskrivningene regnes fram med årgangsindekser. Hva årgangsindekser er blir forklart i neste avsnitt. Leid arbeid er ikke en egen post i totalkalkylen fordi det der er en kostnadspost som skal få sin dekning av resultatmålet «vederlag til arbeid og egenkapital». Leid arbeid blir framregnet med lønnsutviklingen for jordbruksarbeider med minimum 4 års praksis og anslag til budsjettåret fra Statistisk sentralbyrå. Det er laget en sideberegning for framregning av tilskuddene. Vi kommer nærmere inn på framregningsgrunnlaget nedenfor. Tilskuddene vil kunne ha ulik framregning mellom referansebrukene, og derfor er tilskuddspostene ikke tatt med i tabellen nedenfor. I stedet vises til kapittel 7. I tabellen nedenfor er framregningsgrunnlaget vist i to kolonner. Kolonnene viser utslaget fra 2008 til 2009 og fra 2009 til 2010. Stjerne er brukt der framregningen er basert på normaliserte regnskaper. En S er angitt der en i referansebruksberegningene har gjort egne sideberegninger. Sideberegningene er nærmere beskrevet i avsnitt 8.2–8.4.

Tabell 22. Framregningssatser fra 2008 til 2009 og fra 2009 til 2010

	Endring i totalkalkylen fra 2008 – 2009 (*=nor- maliserte regnskaper) % = av året før S = sideberegning i %	Endring i totalkalkylen fra 2009 – 2010 (*=normali- serte regnskaper) % = av året før S = sideberegning i %
INNTEKTER		
Bygg	+ 14 øre/kg *	+ 0 øre/kg *
Havre	+ 14 øre/kg *	+ 0 øre/kg *
Hvete	+ 10 øre/kg *	+ 0 øre/kg *
Annet korn	105,6 % *	100,0 % *
Erter	105,8 %	99,6 %
Oljefrø	105,4 % *	100,0 % *
Poteter	+ 12 øre/kg *	+ 17 øre/kg *
Grovfôr	105,9 %	101,6 %
Grasfrø	100,3 %	97,7 %
Frukt og bær	107,3 % *	104,9 % *
Andre planteprodukter	111,4 %	100,9 %
Sum planteprodukter		

Storfe, melk	+ 32 øre/kg	+ 7 øre/kg
Storfe, livdyr	107,7 %	99,3 %
Kuslakt	+ 284 øre/kg	- 28 øre/kg ¹
Annet storfeslakt	+ 284 øre/kg	- 28 øre/kg ¹
Geit, melk	+ 32 øre/kg	+ 7 øre/kg
Geit, livdyr og slakt	103,2 %	100,0 %
Slaktegris	+ 14 øre/kg	+ 43 øre/kg
Purker og råner, livdyr og slakt	100,6 %	101,9 %
Smågris	100,6 %	101,9 %
Sau, livdyr og slakt	98,3 %	102,5 %
Sau, ull	- 120 øre/kg	+ 92 øre/kg
Fjørfe, egg	+ 101 øre/kg	- 14 øre/kg
Fjørfekjøtt	101,7 %	102,3 %
Andre inntekter husdyrhold	103,2 %	100,0 %
Sum husdyrprodukter		
Leieinntekter (maskindel)	102,6 %	101,8 %
Andre inntekter	102,1 %	102,0 %
Sum inntekter før tilskudd		

Tilskudd i alt

INNTEKTER I ALT

KOSTNADER

Såkorn	105,9 %	106,4 %
Settepoteter	113,4 %	105,3 %
Såvarer og planter	106,2 %	96,2 %
Handelsgjødsel	172,4 %	73,8 %
Kalk	111,7 %	106,8 %
Plantevernmidler	122,9 %	113,3 %
Konserveringsmidler	111,5 %	100,4 %
Kraftfôr	110,4 %	100,6 %
Annet innkjøpt fôr	110,4 %	100,6 %
Diverse til husdyrholdet	102,1 %	102,0 %
Innkjøp av dyr	103,2 %	100,0 %
Andre forbruksartikler	102,1 %	102,0 %
Sum variable kostnader		

¹ På referansebruk 11, «Økologisk melk og storfeslakt», er prisen på kuslakt og annet storfeslakt redusert med ytterligere 3 kroner per kg i budsjettåret 2010.

Leid arbeid	102,8 S	103,4 S
Maskiner og redskaper, vedl.h.	103,8 %	103,3 %
Traktorer, vedlikehold	103,8 %	103,3 %
Skurtresker, vedlikehold	103,8 %	103,3 %
Yrkesbil, vedlikehold	101,9 %	101,7 %
Driftsbygninger, vedlikehold	102,5 %	102,4 %
Jord, grøfter og vannanl., vedl.h	94,0 S	102,1 S
Drivstoff	79,7 %	105,7 %
Leie av dyr	102,1 %	102,0 %
Leie av kvote	102,1 %	102,0 %
Leie av maskiner	102,1 %	102,0 %
Leie av bygninger	102,1 %	102,0 %
Jordleie	102,1 %	102,0 %
Forsikring	102,1 %	102,0 %
Elektrisk kraft	94,3 %	118,3 %
Adm. og andre faste kostnader	102,1 %	102,0 %
Sum faste kostnader		
Avskrivninger, mask. og redsk.	103,3 S	103,4 S
Avskrivninger, traktorer	101,7 S	102,0 S
Avskrivninger, skurtresker	101,7 S	101,8 S
Avskrivninger, yrkesbil	100,9 S	100,8 S
Avskrivninger, driftsbygninger	105,2 S	105,1 S
Avskrivninger, jord, vege, vann.	104,2 S	103,9 S
Avskrivninger, kontormaskiner	101,9 S	102,1 S
Sum avskrivninger		

KOSTNADER I ALT

RESULTATREGNING

Inntekter i alt		
-Kostnader i alt		
=Driftsoverskudd		
+Leid arbeid	102,8 S	103,4 S
-Jordbrukets rentekostnader	67,6 %	83,7 %
-Jordbrukets andel av kår	102,1 %	102,0 %
=Vederlag til arbeid og egenkapital, per årsverk		
=Vederlag til arbeid og egenkapital, per årsverk, inklusive produktivitetsendringer		

8.2 Årgangsindekser

Avskrivningene framregnes med årgangsindeksene for maskiner og redskaper (20 år), traktor (20 år), skurtresker (20 år), yrkesbil (15 år) og byggekostnadsindeksen som brukes i totalkalkylen for driftsbygninger (50 år). Avskrivninger for «Jord, veger, vannanlegg og grøfter» framregnes med årgangsindeksen for grøfter, fordi nesten hele avskrivningsbeløpet er knyttet til grøfter (33 år). Avskrivninger kontormaskiner framregnes med konsumprisindeksen (5 år). Det brukes samme antall avskrivningsår som i totalkalkylen.

Begrepet årgangsindeks fortjener en nærmere forklaring. En bruker kontormaskiner og konsumprisindeksen som eksempel.

Tabell 23. Eksempel på årgangsindeks, konsumprisindeksen for avskrivning over 5 år

År	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Indeks	311,6	313,0	318,0	325,1	327,6	340,1	347,2	354,2
Årgangsindeks						321,91	328,18	335,22
Relativ årgangsindeks/framregningsfaktor						1	1,019	1,041

Årgangsindeksen for 2008 framkommer som summen av indeksen for de fire årene 2004-2007 pluss halvparten av indeksen for det første året (2003) og halvparten av indeksen for det siste året (2008) dividert på 5 år. Tilsvarende regnes indeksen for år 2009 ut på grunnlag av konsumprisindeksen for årene 2004-2009 og for år 2010 på grunnlag av årene 2005-2010.

8.3 Leid arbeid

For arbeidslønningene følger en utviklingen i lønnstariffen for jordbruksarbeidere med minst 4 års praksis fra regnskapsåret til første framregningsår. Dette gir følgende utvikling:

$$2008 = 100,0 \quad 2009 = 102,8 \quad 2010 = 106,3$$

For 2010 er det da brukt et anslag for lønnsutviklingen på 3,4 prosent som er det samme anslaget som Statistisk sentralbyrå bruker.

Kostnader til leid arbeid inngår i «kostnader i alt» i referansebruksberegningene. I resultatberegningen blir førte kostnader til leid arbeid lagt til driftsoverskuddet igjen for å kunne beregne vederlag til arbeid og egenkapital.

8.4 Tilskudd

Prinsippet for framregning av tilskudd er at en aksepterer de gjennomsnittlige tilskudd en får fram i regnskapsåret (basisåret). For framregningen er hvert referansebruk plassert til bestemte soner, og regnet fram med satsendringene som gjelder den valgte geografiske soneplasseringen. Det er gjort en sideberegning av tilskudd for de tre årene gitt den valgte sonen. Framregningen av tilskuddene i selve referansebruksberegningene baseres så på den samme absolutte endringen. Framregningen av tilskuddene skal reflektere de regnskapsresultatene en forventer å få i de to framregningsårene.

9 BEREGNINGSRESULTATER

Resultater fra referansebruksberegningene 2008-2010 er presentert nedenfor.

9.1 Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk

«Vederlag til arbeid og egenkapital» skal dekke godtgjøring til alt arbeid og godtgjøring til egenkapital.

Inntektsfradraget ved skatteligningen var nytt fra og med 2000. Inntektsfradraget er i utgangspunktet ikke regnet inn i referansebruksberegningene, men går fram av tabellene 31-34 og er regnet inn i resultatene for referansebrukene i tabellene 35-38.

I 2008, 2009 og 2010 er det generelle fradraget 54 200 kroner og maksimalt fradrag 142 000 kroner som oppnås ved en jordbruksinntekt på 328 600 kroner. Inntektsverdien per bruk før skatt for bruk med maksimalt jordbruksfradrag blir omtrent 59 300 kroner forutsatt 33 prosent marginalsatt.

Tabellene nedenfor viser det beregnede vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for de enkelte referansebruk.

**Tabell 24. Vederlag til arbeid og egenkapital, kroner per årsverk².
Framregning inklusive produktivitetssendringer**

			2008	2009	2010
1	Melk og storfeslakt. 20 årskyr	Landet	197 300	219 200	242 300
2	Korn. 333 dekar korn	Landet	125 900	94 200	119 500
3	Sau. 136 vinterfôra sauer	Landet	149 300	154 900	179 600
4	Melkeproduksjon geit. 87 årsgaier	Landet	210 400	235 100	261 400
5	Svin og korn. 46 avlssvin + 357 dekar korn	Landet	271 100	235 100	257 300
6	Egg og planteprodukter. 4645 høner + 139 dekar korn	Landet	234 100	265 500	264 200
7	Poteter og korn. 103 dekar poteter + 335 dekar korn	Landet	247 200	230 200	274 600
8	Storfeslakt/ammeku. 25 ammekyr	Landet	107 800	129 400	154 100
9	Frukt/bær og sau. 47 dekar frukt + 8 vinterfôra sauer	Landet	208 700	224 900	252 100
10	Fjølfekjøtt og planteprodukter. 80383 fjølfe-slakt	Landet	334 100	274 700	321 600

**Tabell 25. Vederlag til arbeid og egenkapital, kroner per årsverk².
Framregning inklusive produktivitetssendringer**

			2008	2009	2010
11	Økologisk melk og storfeslakt. 20 årskyr	Landet	216 400	246 600	254 900
12	Melk og storfeslakt. <15 årskyr (12)	Landet	160 900	177 700	199 300
13	Melk og storfeslakt. >15 årskyr (24)	Landet	208 900	232 200	256 000
14	Melk (de 40 største brukene). 40 årskyr	Landet	202 400	235 900	263 400
15	Melk og storfeslakt. 23 årskyr	Østlandets flatbygder	214 300	240 100	261 400
16	Melk og storfeslakt. 18 årskyr	Østlandets a. bygder	196 000	217 300	238 800
17	Melk og storfeslakt. 34 årskyr	Agder og Rog., Jæren	227 000	257 400	287 000
18	Melk og storfeslakt. 20 årskyr	Agder/ Rog. a. bygder	176 000	202 200	228 500
19	Melk og storfeslakt. 19 årskyr	Vestlandet	182 700	203 200	227 600
20	Melk og storfeslakt. 21 årskyr	Trøndelag	193 800	216 200	238 800
21	Melk og storfeslakt. 18 årskyr	Nord-Norge	208 200	229 300	254 000
22	Korn. <400 dekar korn (233 dekar korn)	Østlandet	58 100	35 500	57 400
23	Korn. >400 dekar korn (689 dekar korn)	Østlandet	216 600	160 100	192 800
24	Korn og korn/svin. 301 daa + 22 avlssv.	Trøndelag	232 900	216 600	235 300
25	Sau. 100 vinterfôra sauer	Vestlandet	144 400	150 500	169 800
26	Sau. 171 vinterfôra sauer	Nord-Norge	186 900	191 100	219 200
27	Sau(de 25 største brukene). 229 v.f.sauer	Landet	213 300	214 600	249 500

² Jordbruksfradrag ved skatteligningen er ikke regnet inn.

Tabell 26. Resultatregning for hvert referansebruk. Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk

01 Melk og storfeslakt, 20 årskyr. Landet	341 bruk			
		2008	2009	2010
Inntekter i alt		1187444	1267270	1304227
- Kostnader i alt		855929	915569	921160
= Driftsoverskudd		331515	351701	383067
+ Leid arbeid		93375	95990	99258
- Jordbr. andel av gjeldsrenter		51978	35116	29379
- Jordbr. andel av kår		3800	3880	3958
= Vederl. arb. og egenkap.		369112	408695	448988
/ Antall årsverk		1,870	1,870	1,870
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk		197337	218500	240041
+ Produktivitetsendringer		0	700	2300
= Vederl. inkl. prod.endr.		197337	219200	242341
02 Korn, 333 dekar korn. Landet	88 bruk			
		2008	2009	2010
Inntekter i alt		446040	464275	465663
- Kostnader i alt		357678	399142	390688
= Driftsoverskudd		88362	65133	74975
+ Leid arbeid		4061	4175	4317
- Jordbr. andel av gjeldsrenter		26969	18220	15243
- Jordbr. andel av kår		3062	3127	3189
= Vederl. arb. og egenkap.		62392	47961	60860
/ Antall årsverk		0,495	0,495	0,495
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk		125944	96814	122852
+ Produktivitetsendringer		0	-2600	-3400
= Vederl. inkl. prod.endr.		125944	94214	119452
03 Sau, 136 vinterfôra sauer. Landet	93 bruk			
		2008	2009	2010
Inntekter i alt		509342	530180	549392
- Kostnader i alt		358692	384133	383817
= Driftsoverskudd		150650	146047	165575
+ Leid arbeid		43522	44741	46264
- Jordbr. andel av gjeldsrenter		17842	12054	10085
- Jordbr. andel av kår		1760	1797	1833
= Vederl. arb. og egenkap.		174570	176937	199921
/ Antall årsverk		1,169	1,169	1,169
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk		149319	151344	171003
+ Produktivitetsendringer		0	3600	8600
= Vederl. inkl. prod.endr.		149319	154944	179603

04 Melkeproduksjon geit, 87 årsgeiter. Landet		20 bruk		
	2008	2009	2010	
Inntekter i alt	840962	901979	944559	
- Kostnader i alt	540456	571924	578235	
= Driftsoverskudd	300506	330055	366324	
+ Leid arbeid	94065	96699	99991	
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	28340	19146	16018	
- Jordbr. andel av kår	2528	2581	2633	
= Vederl. arb. og egenkap.	363703	405027	447664	
/ Antall årsverk	1,729	1,729	1,729	
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	210355	234255	258915	
+ Produktivitetsendringer	0	800	2500	
= Vederl. inkl. prod.endr.	210355	235055	261415	

05 Svin og korn, 46 avlssvin + 357 dekar korn. Landet		38 bruk		
	2008	2009	2010	
Inntekter i alt	2413366	2449517	2488531	
- Kostnader i alt	1923051	2063259	2085131	
= Driftsoverskudd	490315	386258	403400	
+ Leid arbeid	85835	88238	91243	
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	116490	78699	65842	
- Jordbr. andel av kår	3869	3951	4030	
= Vederl. arb. og egenkap.	455791	391846	424771	
/ Antall årsverk	1,681	1,681	1,681	
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	271094	233061	252644	
+ Produktivitetsendringer	0	2000	4700	
= Vederl. inkl. prod.endr.	271094	235061	257344	

06 Egg og planteprod., 4645 høner + 139 daa korn. Landet		13 bruk		
	2008	2009	2010	
Inntekter i alt	1777580	1904230	1900884	
- Kostnader i alt	1437977	1542265	1557658	
= Driftsoverskudd	339603	361965	343226	
+ Leid arbeid	128407	132002	136497	
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	73535	49679	41563	
- Jordbr. andel av kår	2303	2352	2399	
= Vederl. arb. og egenkap.	392172	441936	435761	
/ Antall årsverk	1,675	1,675	1,675	
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	234085	263789	260103	
+ Produktivitetsendringer	0	1700	4100	
= Vederl. inkl. prod.endr.	234085	265489	264203	

07 Poteter og korn, 103 daa poteter+335 daa korn. Landet		13 bruk		
	2008	2009	2010	
Inntekter i alt	1058751	1110222	1155835	
- Kostnader i alt	749419	831282	825405	
= Driftsoverskudd	309332	278940	330430	
+ Leid arbeid	47463	48792	50453	
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	43195	29182	24415	
- Jordbr. andel av kår	3543	3618	3690	
= Vederl. arb. og egenkap.	310057	294932	352778	
/ Antall årsverk	1,254	1,254	1,254	
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	247215	235155	281277	
+ Produktivitetsendringer	0	-5000	-6700	
= Vederl. inkl. prod.endr.	247215	230155	274577	

08 Storfeslakt/ammeku, 25 ammekyr. Landet 33 bruk			
	2008	2009	2010
Inntekter i alt	721540	777539	792841
- Kostnader i alt	574405	621632	616531
= Driftsoverskudd	147135	155907	176310
+ Leid arbeid	35485	36479	37721
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	43314	29262	24482
- Jordbr. andel av kår	5145	5254	5359
= Vederl. arb. og egenkap.	134161	157870	184190
/ Antall årsverk	1,245	1,245	1,245
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	107761	126805	147945
+ Produktivitetsendringer	0	2600	6200
= Vederl. inkl. prod.endr.	107761	129405	154145

09 Frukt/bær og sau, 47 dekar frukt+8 v.f.sauer. Landet 25 bruk			
	2008	2009	2010
Inntekter i alt	671866	706178	745756
- Kostnader i alt	411530	434082	443404
= Driftsoverskudd	260336	272096	302352
+ Leid arbeid	134256	138015	142714
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	14995	10130	8475
- Jordbr. andel av kår	2661	2717	2771
= Vederl. arb. og egenkap.	376936	397264	433820
/ Antall årsverk	1,807	1,807	1,807
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	208655	219908	240143
+ Produktivitetsendringer	0	5000	12000
= Vederl. inkl. prod.endr.	208655	224908	252143

10 Fjørfekjøtt og planteprod., 80383 fjørfeslakt. Landet 15 bruk			
	2008	2009	2010
Inntekter i alt	2650034	2715235	2772165
- Kostnader i alt	2229970	2399673	2418002
= Driftsoverskudd	420064	315562	354163
+ Leid arbeid	67923	69825	72202
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	92503	62494	52284
- Jordbr. andel av kår	3210	3278	3343
= Vederl. arb. og egenkap.	392274	319615	370738
/ Antall årsverk	1,174	1,174	1,174
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	334139	272248	315795
+ Produktivitetsendringer	0	2500	5800
= Vederl. inkl. prod.endr.	334139	274748	321595

11 Økologisk melk og storfeslakt, 20 årskyr. Landet 23 bruk			
	2008	2009	2010
Inntekter i alt	1165733	1232356	1257819
- Kostnader i alt	851802	882384	905865
= Driftsoverskudd	313931	349972	351954
+ Leid arbeid	146444	150544	155670
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	48058	32467	27163
- Jordbr. andel av kår	2902	2963	3022
= Vederl. arb. og egenkap.	409415	465086	477439
/ Antall årsverk	1,892	1,892	1,892
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	216377	245799	252327
+ Produktivitetsendringer	0	800	2600
= Vederl. inkl. prod.endr.	216377	246599	254927

12 Melk og storfeslakt, <15 årskyr (12). Landet		101 bruk		
	2008	2009	2010	
Inntekter i alt	739049	790462	820598	
- Kostnader i alt	530773	566222	569773	
= Driftsoverskudd	208276	224240	250825	
+ Leid arbeid	64735	66548	68813	
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	22513	15209	12725	
- Jordbr. andel av kår	2483	2535	2586	
= Vederl. arb. og egenkap.	248015	273044	304327	
/ Antall årsverk	1,541	1,541	1,541	
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	160896	177133	197427	
+ Produktivitetsendringer	0	600	1900	
= Vederl. inkl. prod.endr.	160896	177733	199327	

13 Melk og storfeslakt, >15 årskyr (24). Landet		240 bruk		
	2008	2009	2010	
Inntekter i alt	1376426	1467500	1507518	
- Kostnader i alt	992770	1062591	1069048	
= Driftsoverskudd	383656	404909	438470	
+ Leid arbeid	105427	108379	112069	
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	65115	43991	36804	
- Jordbr. andel av kår	4283	4373	4461	
= Vederl. arb. og egenkap.	419685	464924	509274	
/ Antall årsverk	2,009	2,009	2,009	
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	208880	231396	253469	
+ Produktivitetsendringer	0	800	2500	
= Vederl. inkl. prod.endr.	208880	232196	255969	

14 Melk, 40 største melkebrukene, 40 årskyr. Landet		40 bruk		
	2008	2009	2010	
Inntekter i alt	2131531	2267987	2321404	
- Kostnader i alt	1637704	1750015	1764260	
= Driftsoverskudd	493827	517972	557144	
+ Leid arbeid	139980	143899	148799	
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	151989	102682	85907	
- Jordbr. andel av kår	5096	5204	5308	
= Vederl. arb. og egenkap.	476722	553985	614728	
/ Antall årsverk	2,356	2,356	2,356	
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	202382	235182	260969	
+ Produktivitetsendringer	0	700	2400	
= Vederl. inkl. prod.endr.	202382	235882	263369	

15 Melk og storfeslakt, 23 årskyr. Østl. flatbygder		33 bruk		
	2008	2009	2010	
Inntekter i alt	1374191	1464522	1503961	
- Kostnader i alt	1040076	1103290	1115509	
= Driftsoverskudd	334115	361232	388452	
+ Leid arbeid	140582	144518	149439	
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	54624	36903	30874	
- Jordbr. andel av kår	3001	3064	3126	
= Vederl. arb. og egenkap.	417072	465783	503891	
/ Antall årsverk	1,946	1,946	1,946	
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	214285	239312	258891	
+ Produktivitetsendringer	0	800	2500	
= Vederl. inkl. prod.endr.	214285	240112	261391	

16 Melk og storfeslakt, 18 årskyr. Østl. andre bygder 58 bruk			
	2008	2009	2010
Inntekter i alt	1071897	1145138	1181015
- Kostnader i alt	757846	806318	812108
= Driftsoverskudd	314051	338820	368907
+ Leid arbeid	88847	91335	94444
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	34151	23072	19303
- Jordbr. andel av kår	5337	5450	5559
= Vederl. arb. og egenkap.	363410	401633	438489
/ Antall årsverk	1,854	1,854	1,854
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	195993	216607	236484
+ Produktivitetsendringer	0	700	2300
= Vederl. inkl. prod.endr.	195993	217307	238784

17 Melk og storfeslakt, 34 årskyr. Agder/Rogal. Jæren 18 bruk			
	2008	2009	2010
Inntekter i alt	1663632	1781157	1830309
- Kostnader i alt	1185920	1275953	1282098
= Driftsoverskudd	477712	505204	548211
+ Leid arbeid	77188	79349	82051
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	93863	63412	53053
- Jordbr. andel av kår	878	897	914
= Vederl. arb. og egenkap.	460159	520244	576295
/ Antall årsverk	2,027	2,027	2,027
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	227004	256644	284295
+ Produktivitetsendringer	0	800	2700
= Vederl. inkl. prod.endr.	227004	257444	286995

18 Melk og storfesl., 20 årskyr. Agder/Rogal.a.bygder 35 bruk			
	2008	2009	2010
Inntekter i alt	1092821	1169776	1205380
- Kostnader i alt	811884	870871	875464
= Driftsoverskudd	280937	298905	329916
+ Leid arbeid	85290	87678	90663
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	69635	47044	39359
- Jordbr. andel av kår	1086	1109	1131
= Vederl. arb. og egenkap.	295506	338430	380089
/ Antall årsverk	1,679	1,679	1,679
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	175987	201550	226360
+ Produktivitetsendringer	0	600	2100
= Vederl. inkl. prod.endr.	175987	202150	228460

19 Melk og storfeslakt, 19 årskyr. Vestlandet 63 bruk			
	2008	2009	2010
Inntekter i alt	1060584	1135638	1173135
- Kostnader i alt	764244	819994	824311
= Driftsoverskudd	296340	315644	348824
+ Leid arbeid	70978	72965	75450
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	41873	28289	23667
- Jordbr. andel av kår	4879	4982	5082
= Vederl. arb. og egenkap.	320566	355338	395525
/ Antall årsverk	1,755	1,755	1,755
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	182657	202470	225369
+ Produktivitetsendringer	0	700	2200
= Vederl. inkl. prod.endr.	182657	203170	227569

20 Melk og storfeslakt 21 årskyr. Trøndelag 70 bruk

	2008	2009	2010
Inntekter i alt	1208457	1294079	1331920
- Kostnader i alt	867168	928681	933684
= Driftsoverskudd	341289	365398	398236
+ Leid arbeid	98078	100824	104257
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	49989	33772	28255
- Jordbr. andel av kår	5834	5957	6076
= Vederl. arb. og egenkap.	383544	426493	468162
/ Antall årsverk	1,979	1,979	1,979
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	193767	215465	236517
+ Produktivitetsendringer	0	700	2300
= Vederl. inkl. prod.endr.	193767	216165	238817

21 Melk og storfeslakt, 18 årskyr. Nord-Norge 64 bruk

	2008	2009	2010
Inntekter i alt	1217720	1295344	1333171
- Kostnader i alt	859123	920634	924930
= Driftsoverskudd	358597	374710	408241
+ Leid arbeid	99014	101786	105252
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	60956	41181	34453
- Jordbr. andel av kår	978	999	1019
= Vederl. arb. og egenkap.	395677	434316	478021
/ Antall årsverk	1,901	1,901	1,901
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	208162	228490	251482
+ Produktivitetsendringer	0	800	2500
= Vederl. inkl. prod.endr.	208162	229290	253982

22 Korn, <400 dekar korn (233 dekar korn). Østlandet 56 bruk

	2008	2009	2010
Inntekter i alt	309031	322321	323625
- Kostnader i alt	263432	292586	287220
= Driftsoverskudd	45599	29735	36405
+ Leid arbeid	2575	2647	2737
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	21844	14757	12347
- Jordbr. andel av kår	2549	2603	2655
= Vederl. arb. og egenkap.	23781	15022	24140
/ Antall årsverk	0,409	0,409	0,409
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	58114	36709	58991
+ Produktivitetsendringer	0	-1200	-1600
= Vederl. inkl. prod.endr.	58114	35509	57391

23 Korn, >400 dekar korn (689 dekar korn). Østlandet 19 bruk

	2008	2009	2010
Inntekter i alt	921280	957884	960583
- Kostnader i alt	718078	808601	788859
= Driftsoverskudd	203202	149283	171724
+ Leid arbeid	9657	9927	10265
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	38907	26285	21991
- Jordbr. andel av kår	3055	3120	3182
= Vederl. arb. og egenkap.	170897	129805	156816
/ Antall årsverk	0,789	0,789	0,789
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	216556	164485	198713
+ Produktivitetsendringer	0	-4400	-5900
= Vederl. inkl. prod.endr.	216556	160085	192813

24 Korn og korn/svin, 301 daa korn+22 avlssvin. Tr.lag 26 bruk			
	2008	2009	2010
Inntekter i alt	1191883	1214770	1232851
- Kostnader i alt	901702	968995	978771
= Driftsoverskudd	290181	245775	254080
+ Leid arbeid	44526	45773	47331
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	73082	49373	41307
- Jordbr. andel av kår	7274	7428	7576
= Vederl. arb. og egenkap.	254351	234747	252528
/ Antall årsverk	1,092	1,092	1,092
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	232892	214942	231223
+ Produktivitetsendringer	0	1700	4100
= Vederl. inkl. prod.endr.	232892	216642	235323

25 Sau, 100 vinterfôra sauer. Vestlandet 19 bruk			
	2008	2009	2010
Inntekter i alt	375419	390144	404246
- Kostnader i alt	256219	271585	273202
= Driftsoverskudd	119200	118559	131044
+ Leid arbeid	32901	33822	34974
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	7284	4921	4117
- Jordbr. andel av kår	1271	1298	1324
= Vederl. arb. og egenkap.	143546	146162	160577
/ Antall årsverk	0,994	0,994	0,994
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	144407	147039	161540
+ Produktivitetsendringer	0	3500	8300
= Vederl. inkl. prod.endr.	144407	150539	169840

26 Sau, 171 vinterfôra sauer. Nord-Norge 19 bruk			
	2008	2009	2010
Inntekter i alt	645776	668115	691143
- Kostnader i alt	432389	464596	463639
= Driftsoverskudd	213387	203519	227504
+ Leid arbeid	57075	58673	60671
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	24533	16574	13866
- Jordbr. andel av kår	633	646	659
= Vederl. arb. og egenkap.	245296	244972	273650
/ Antall årsverk	1,313	1,313	1,313
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	186858	186612	208458
+ Produktivitetsendringer	0	4500	10700
= Vederl. inkl. prod.endr.	186858	191112	219158

27 Sau, 25 største sauebrukene, 229 v.f.sauer. Landet 25 bruk			
	2008	2009	2010
Inntekter i alt	816930	840471	870469
- Kostnader i alt	543988	586512	584162
= Driftsoverskudd	272942	253959	286307
+ Leid arbeid	62946	64708	66912
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	37291	25193	21078
- Jordbr. andel av kår	2121	2166	2209
= Vederl. arb. og egenkap.	296476	291308	329932
/ Antall årsverk	1,390	1,390	1,390
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	213255	209537	237320
+ Produktivitetsendringer	0	5100	12200
= Vederl. inkl. prod.endr.	213255	214637	249520

I tabellene som følger er nivå og utvikling på tilskuddsdelen av de totale inntektene på hvert referansebruk presentert. Tabell 27 og 28 viser sum tilskudd per bruk, mens tabell 29 og 30 viser det samme per årsverk. Det totale tilskuddsnivået er vist i den første kolonnen, dvs. for basisåret. For de senere årene er endringene vist.

Tabell 27. Endring i sum tilskudd, kroner per bruk

	Sum tilskudd 2008	Endring 2008-2009	Endring 2008-2010	Endring 2009-2010
1 Melk og storfeslakt. 20 årskyr, landet	393 240	18 782	47 697	28 915
2 Korn. 333 dekar korn, landet	140 649	-545	350	895
3 Sau. 136 vinterfôra sauer, landet	278 040	23 609	37 321	13 712
4 Melkeproduksjon geit. 87 årsgreit., landet	522 937	41 606	79 881	38 275
5 Svin/korn.46 avlss.+357 daa korn, landet	249 080	2 939	7 908	4 968
6 Egg/pl.prod.4645 høn.+139 daa k. landet	212 208	4 018	8 216	4 197
7 Potet/korn. 103 daa p.+335 daa k., landet	146 719	-1 259	-295	964
8 Storfeslakt/ammeku. 25 ammekyr, landet	327 913	28 892	45 728	16 836
9 Frukt/bær/sau. 47 daa fr. + 8 vfs., landet	169 889	3 173	18 938	15 765
10 Fjorfekjøtt/pl.prod. 80383 fj.slakt, landet	130 876	2 615	5 930	3 315

Tabell 28. Endring i sum tilskudd, kroner per bruk

	Sum tilskudd 2008	Endring 2008-2009	Endring 2008-2010	Endring 2009-2010
11 Økologisk melk og storfeslakt. 20 årskyr	442 029	19 925	48 813	28 889
12 Melk og storfeslakt. <15 årskyr (12)	293 488	17 232	42 651	25 419
13 Melk og storfeslakt. >15 årskyr (24)	435 217	18 407	48 979	30 572
14 Melk (de 40 største brukene). 40 årskyr	544 204	18 770	56 476	37 706
15 Melk og storfeslakt. 23 årskyr, Østl.fl.b.	390 467	18 056	48 335	30 279
16 Melk og storfeslakt. 18 årskyr, Østl.a.b	390 026	20 511	49 474	28 964
17 Melk og storfeslakt. 34 årskyr, Jæren	320 020	17 076	52 680	35 603
18 Melk og storfeslakt. 20 årskyr, A/R.a.b	345 274	20 408	48 950	28 542
19 Melk og storfeslakt. 19 årskyr, Vestl.	351 296	20 138	49 988	29 849
20 Melk og storfeslakt. 21 årskyr, Tr.lag	381 890	21 285	50 789	29 503
21 Melk og storfeslakt. 18 årskyr, Nord-N	498 103	20 039	50 310	30 271
22 Korn. <400 dekar korn (233), Østlandet	95 562	-64	552	616
23 Korn. >400 dekar korn (689), Østlandet	249 670	-2 476	-845	1 631
24 Korn/svin. 301 daa+22 avlssvin, Tr.lag	213 371	1 770	4 289	2 520
25 Sau. 100 vinterfôra sauer, Vestlandet	210 845	16 494	26 715	10 221
26 Sau. 171 vinterfôra sauer, Nord-Norge	360 624	25 831	42 022	16 191
27 Sau (de 25 største). 229 vinterfôra sauer	423 081	28 945	49 500	20 555

Tabell 29. Endring i sum tilskudd, kroner per årsverk

	Sum tilskudd 2008	Endring 2008-2009	Endring 2008-2010	Endring 2009-2010
1 Melk og storfeslakt. 20 årskyr, landet	210 237	10 041	25 500	15 459
2 Korn. 333 dekar korn, landet	283 914	-1 100	707	1 807
3 Sau. 136 vinterfôra sauer, landet	237 823	20 194	31 923	11 729
4 Melkeproduksjon geit. 87 årsgreit., landet	302 451	24 063	46 201	22 137
5 Svin/korn.46 avlss.+357 daa korn, landet	148 147	1 748	4 703	2 955
6 Egg/pl.prod.4645 høn.+139 daa k. landet	126 666	2 399	4 904	2 505
7 Potet/korn. 103 daa p.+335 daa k., landet	116 982	-1 003	-235	769
8 Storfeslakt/ammeku. 25 ammekyr, landet	263 387	23 207	36 729	13 523
9 Frukt/bær/sau. 47 daa fr. + 8 vfs., landet	94 043	1 757	10 483	8 727
10 Fjørtekjøtt/pl.prod. 80383 fj.slakt, landet	111 480	2 228	5 052	2 824

Tabell 30. Endring i sum tilskudd, kroner per årsverk

	Sum tilskudd 2008	Endring 2008-2009	Endring 2008-2010	Endring 2009-2010
11 Økologisk melk og storfeslakt. 20 årskyr	233 613	10 530	25 798	15 268
12 Melk og storfeslakt. <15 årskyr (12)	190 396	11 179	27 669	16 490
13 Melk og storfeslakt. >15 årskyr (24)	216 611	9 161	24 377	15 216
14 Melk (de 40 største brukene). 40 årskyr	231 030	7 968	23 976	16 007
15 Melk og storfeslakt. 23 årskyr, Østl.fl.b.	200 616	9 277	24 834	15 557
16 Melk og storfeslakt. 18 årskyr, Østl.a.b	210 347	11 062	26 682	15 621
17 Melk og storfeslakt. 34 årskyr, Jæren	157 871	8 424	25 988	17 564
18 Melk og storfeslakt. 20 årskyr, A/R.a.b	205 626	12 154	29 152	16 998
19 Melk og storfeslakt. 19 årskyr, Vestl.	200 167	11 475	28 483	17 008
20 Melk og storfeslakt. 21 årskyr, Tr.lag	192 932	10 753	25 659	14 905
21 Melk og storfeslakt. 18 årskyr, Nord-N	262 047	10 543	26 468	15 925
22 Korn. <400 dekar korn (233), Østlandet	233 526	-157	1 349	1 505
23 Korn. >400 dekar korn (689), Østlandet	316 374	-3 137	-1 070	2 067
24 Korn/svin. 301 daa+22 avlssvin, Tr.lag	195 369	1 620	3 927	2 307
25 Sau. 100 vinterfôra sauer, Vestlandet	212 110	16 593	26 875	10 282
26 Sau. 171 vinterfôra sauer, Nord-Norge	274 712	19 678	32 011	12 333
27 Sau (de 25 største). 229 vinterfôra sauer	304 321	20 820	35 605	14 785

De to tabellene nedenfor viser antatt inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget for det enkelte referansebruk for årene 2008 - 2010.

Beregningen tar utgangspunkt i driftsoverskuddet på referansebrukene det enkelte år og reglene for beregning av jordbruksfradraget det enkelte år og er omregnet til verdi før skatt med skatteprosent 33 på alle bruk (jf. utredning nr. 1/2010 kapittel 1.8).

Tabell 31. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget. Kroner per bruk

			2008	2009	2010
1	Melk og storfeslakt. 20 årskyr	Landet	59 300	59 300	59 300
2	Korn. 333 dekar korn	Landet	27 200	24 100	25 400
3	Sau. 136 vinterfôra sauer	Landet	35 500	34 900	37 500
4	Melkeproduksjon geit. 87 årsgeiter	Landet	55 600	59 300	59 300
5	Svin og korn. 46 avlssvin + 357 dekar korn	Landet	59 300	59 300	59 300
6	Egg og planteprodukter. 4645 høner + 139 dekar korn	Landet	59 300	59 300	59 300
7	Poteter og korn. 103 dekar poteter + 335 dekar korn	Landet	56 800	52 700	59 300
8	Storfeslakt/ammeku. 25 ammekyr	Landet	35 100	36 300	39 000
9	Frukt/bær og sau. 47 dekar frukt + 8 vinterfôra sauer	Landet	50 200	51 800	55 800
10	Fjørfekjøtt og planteprodukter. 80383 fjørfeslakt	Landet	59 300	57 600	59 300

Tabell 32. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget. Kroner per bruk

			2008	2009	2010
11	Økologisk melk og storfeslakt. 20 årskyr	Landet	57 400	59 300	59 300
12	Melk og storfeslakt. <15 årskyr (12)	Landet	43 300	45 400	48 900
13	Melk og storfeslakt. >15 årskyr (24)	Landet	59 300	59 300	59 300
14	Melk (de 40 største brukene). 40 årskyr	Landet	59 300	59 300	59 300
15	Melk og storfeslakt. 23 årskyr	Østlandets flatbygder	59 300	59 300	59 300
16	Melk og storfeslakt. 18 årskyr	Østlandets a. bygder	57 400	59 300	59 300
17	Melk og storfeslakt. 34 årskyr	Agder og Rog., Jæren	59 300	59 300	59 300
18	Melk og storfeslakt. 20 årskyr	Agder/ Rog. a. bygder	53 000	55 400	59 300
19	Melk og storfeslakt. 19 årskyr	Vestlandet	55 000	57 600	59 300
20	Melk og storfeslakt. 21 årskyr	Trøndelag	59 300	59 300	59 300
21	Melk og storfeslakt. 18 årskyr	Nord-Norge	59 300	59 300	59 300
22	Korn. <400 dekar korn (233 dekar korn)	Østlandet	19 100	12 400	15 200
23	Korn. >400 dekar korn (689 dekar korn)	Østlandet	42 600	35 400	38 400
24	Korn og korn/svin. 301 daa + 22 avlssv.	Trøndelag	54 200	48 300	49 400
25	Sau. 100 vinterfôra sauer	Vestlandet	31 300	31 300	32 900
26	Sau. 171 vinterfôra sauer	Nord-Norge	43 900	42 600	45 800
27	Sau(de 25 største brukene). 229 v.f.sauer	Landet	51 900	49 400	53 700

I de to tabellene nedenfor er beregnet utslag av jordbruksfradraget på vederlag til arbeid og egenkapital vist per årsverk.

**Tabell 33. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget.
Kroner per årsverk**

			2008	2009	2010
1	Melk og storfeslakt. 20 årskyr	Landet	31 700	31 700	31 700
2	Korn. 333 dekar korn	Landet	54 900	48 700	51 300
3	Sau. 136 vinterfôra sauer	Landet	30 400	29 900	32 100
4	Melkeproduksjon geit. 87 årsgeiter	Landet	32 200	34 300	34 300
5	Svin og korn. 46 avlssvin + 357 dekar korn	Landet	35 300	35 300	35 300
6	Egg og planteprodukter. 4645 høner + 139 dekar korn	Landet	35 400	35 400	35 400
7	Poteter og korn. 103 dekar poteter + 335 dekar korn	Landet	45 300	42 000	47 300
8	Storfeslakt/ammekyr. 25 ammekyr	Landet	28 200	29 100	31 300
9	Frukt/bær og sau. 47 dekar frukt + 8 vinterfôra sauer	Landet	27 800	28 700	30 900
10	Fjorfekjøtt og planteprodukter. 80383 fjorfeslakt	Landet	50 500	49 100	50 500

**Tabell 34. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget.
Kroner per årsverk**

			2008	2009	2010
11	Økologisk melk og storfeslakt. 20 årskyr	Landet	30 300	31 400	31 400
12	Melk og storfeslakt. <15 årskyr (12)	Landet	28 100	29 400	31 800
13	Melk og storfeslakt. >15 årskyr (24)	Landet	29 500	29 500	29 500
14	Melk (de 40 største brukene). 40 årskyr	Landet	25 200	25 200	25 200
15	Melk og storfeslakt. 23 årskyr	Østlandets flatbygder	30 500	30 500	30 500
16	Melk og storfeslakt. 18 årskyr	Østlandets a. bygder	31 000	32 000	32 000
17	Melk og storfeslakt. 34 årskyr	Agder og Rog., Jæren	29 300	29 300	29 300
18	Melk og storfeslakt. 20 årskyr	Agder/ Rog. a. bygder	31 500	33 000	35 300
19	Melk og storfeslakt. 19 årskyr	Vestlandet	31 400	32 800	33 800
20	Melk og storfeslakt. 21 årskyr	Trøndelag	30 000	30 000	30 000
21	Melk og storfeslakt. 18 årskyr	Nord-Norge	31 200	31 200	31 200
22	Korn. <400 dekar korn (233 dekar korn)	Østlandet	46 600	30 400	37 200
23	Korn. >400 dekar korn (689 dekar korn)	Østlandet	54 000	44 800	48 600
24	Korn og korn/svin. 301 daa + 22 avlssv.	Trøndelag	49 600	44 200	45 200
25	Sau. 100 vinterfôra sauer	Vestlandet	31 500	31 400	33 100
26	Sau. 171 vinterfôra sauer	Nord-Norge	33 500	32 500	34 900
27	Sau(de 25 største brukene). 229 v.f.sauer	Landet	37 300	35 500	38 600

Tabellene nedenfor viser det beregnede vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk inklusive beregnet utslag av jordbruksfradraget for de enkelte referansebruk.

Tabell 35. Vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning inklusive produktivitetsendringer

	Årsverk	2008	2009	2010
1 Melk og storfeslakt. 20 årskyr, landet	1,870	229 100	250 900	274 100
2 Korn. 333 dekar korn, landet	0,495	180 900	142 900	170 800
3 Sau. 136 vinterfôra sauer, landet	1,169	179 700	184 800	211 700
4 Melkeproduksjon geit. 87 årsgeiter, landet	1,729	242 500	269 400	295 700
5 Svin/korn. 46 avlssvin + 357 dekar korn, landet	1,681	306 400	270 400	292 600
6 Egg/planteprod. 4645 høner + 139 dekar korn, landet	1,675	269 500	300 900	299 600
7 Poteter/korn. 103 daa poteter + 335 daa korn, landet	1,254	292 500	272 200	321 900
8 Storfeslakt/ammeku. 25 ammekyr, landet	1,245	135 900	158 500	185 500
9 Frukt/bær/sau. 47 daa frukt/bær + 8 v.f. sauer, landet	1,807	236 500	253 600	283 100
10 Fjørfe kjøtt/planteprodukter. 80383 fjørfe slakt, landet	1,174	384 700	323 800	372 100

Tabell 36. Vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning inklusive produktivitetsendringer

	Årsverk	2008	2009	2010
11 Økologisk melk og storfeslakt. 20 årskyr, landet	1,892	246 700	278 000	286 300
12 Melk og storfeslakt. <15 årskyr (12), landet	1,541	189 000	207 200	231 100
13 Melk og storfeslakt. >15 årskyr (24), landet	2,009	238 400	261 700	285 500
14 Melk (de 40 største brukene). 40 årskyr, landet	2,356	227 600	261 100	288 600
15 Melk og storfeslakt. 23 årskyr, Østlandets flatbygder	1,946	244 800	270 600	291 900
16 Melk og storfeslakt. 18 årskyr, Østl. andre bygder	1,854	227 000	249 300	270 800
17 Melk og storfeslakt. 34 årskyr, Agder/Rogal. Jæren	2,027	256 300	286 700	316 300
18 Melk og storfeslakt. 20 årskyr, Ag./Ro. andre bygder	1,679	207 500	235 100	263 800
19 Melk og storfeslakt. 19 årskyr, Vestlandet	1,755	214 000	236 000	261 400
20 Melk og storfeslakt. 21 årskyr, Trøndelag	1,979	223 700	246 100	268 800
21 Melk og storfeslakt. 18 årskyr, Nord-Norge	1,901	239 400	260 500	285 200
22 Korn. <400 dekar korn (233), Østlandet	0,409	104 700	65 900	94 600
23 Korn. >400 dekar korn (689), Østlandet	0,789	270 500	204 900	241 400
24 Korn/svin. 301 daa+22 avlssvin, Trøndelag	1,092	282 500	260 800	280 500
25 Sau. 100 vinterfôra sauer, Vestlandet	0,994	175 900	182 000	203 000
26 Sau. 171 vinterfôra sauer, Nord-Norge	1,313	220 300	223 600	254 100
27 Sau (de 25 største). 229 vinterfôra sauer, landet	1,390	250 600	250 100	288 100

Tabell 37. Endring i vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning inklusive produktivitetssendringer

	Kroner pr årsverk 2008	Endring 2008-2009	Endring 2009-2010	Endring 2008-2010
1 Melk og storfeslakt. 20 årskyr, landet	229 100	21 800	23 200	45 000
2 Korn. 333 dekar korn, landet	180 900	-38 000	27 900	-10 100
3 Sau. 136 vinterfôra sauer, landet	179 700	5 100	26 900	32 000
4 Melkeproduksjon geit. 87 årsgreit., landet	242 500	26 900	26 300	53 200
5 Svin/korn.46 avlss.+357 daa korn, landet	306 400	-36 000	22 200	-13 800
6 Egg/pl.prod.4645 høn.+139 daa k. landet	269 500	31 400	-1 300	30 100
7 Potet/korn. 103 daa p.+335 daa k., landet	292 500	-20 300	49 700	29 400
8 Storfeslakt/ammeku. 25 ammekyr, landet	135 900	22 600	27 000	49 600
9 Frukt/bær/sau. 47 daa fr. + 8 vfs., landet	236 500	17 100	29 500	46 600
10 Fjørtekjøtt/pl.prod. 80383 fj.slakt, landet	384 700	-60 900	48 300	-12 600

Tabell 38. Endring i vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning inklusive produktivitetssendringer

	Kroner pr årsverk 2008	Endring 2008-2009	Endring 2009-2010	Endring 2008-2010
11 Økologisk melk og storfeslakt. 20 årskyr	246 700	31 300	8 300	39 600
12 Melk og storfeslakt. <15 årskyr (12)	189 000	18 200	23 900	42 100
13 Melk og storfeslakt. >15 årskyr (24)	238 400	23 300	23 800	47 100
14 Melk (de 40 største brukene). 40 årskyr	227 600	33 500	27 500	61 000
15 Melk og storfeslakt. 23 årskyr, Østl.fl.b.	244 800	25 800	21 300	47 100
16 Melk og storfeslakt. 18 årskyr, Østl.a.b	227 000	22 300	21 500	43 800
17 Melk og storfeslakt. 34 årskyr, Jæren	256 300	30 400	29 600	60 000
18 Melk og storfeslakt. 20 årskyr, A/R.a.b	207 500	27 600	28 700	56 300
19 Melk og storfeslakt. 19 årskyr, Vestl.	214 000	22 000	25 400	47 400
20 Melk og storfeslakt. 21 årskyr, Tr.lag	223 700	22 400	22 700	45 100
21 Melk og storfeslakt. 18 årskyr, Nord-N	239 400	21 100	24 700	45 800
22 Korn. <400 dekar korn (233), Østlandet	104 700	-38 800	28 700	-10 100
23 Korn. >400 dekar korn (689), Østlandet	270 500	-65 600	36 500	-29 100
24 Korn/svin. 301 daa+22 avlssvin, Tr.lag	282 500	-21 700	19 700	-2 000
25 Sau. 100 vinterfôra sauer, Vestlandet	175 900	6 100	21 000	27 100
26 Sau. 171 vinterfôra sauer, Nord-Norge	220 300	3 300	30 500	33 800
27 Sau (de 25 største). 229 vinterfôra sauer	250 600	-500	38 000	37 500

Utslaget av jordbruksfradraget er ikke regnet inn i resultatene som er presentert ellers i denne utredningen.

9.2 Økologisk melkeproduksjon

I driftsgranskingsmaterialet for 2008 er det 34 økologiske melkeproduksjonsbruk. For å få en mer ensartet gruppe til å utarbeide referansebruk 11 med økologisk melk og storfeslakt, er noen av disse brukene tatt ut. Det er derfor 23 Debio-godkjente melkeproduksjonsbruk som inngår i årets referansebruksberegninger. Presentasjonen i tabell 37 nedenfor omfatter kun regnskapsåret 2008 (basisåret).

Årets driftsgranskingsbruk med økologisk melkeproduksjon ligger i fylkene Østfold, Akershus, Hedmark, Vestfold, Telemark, Vest-Agder, Rogaland, Hordaland, Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag og Nordland.

Referansebruk 11 har 20,1 årskyr, 27,5 andre storfe og bare et lite innslag av andre husdyr. Jordbruksarealet i alt er på 357 dekar, herav 306 dekar eng/beite og 49 dekar korn/erter/oljefrø. Referansebruket leverer ca. 110 460 liter melk og 3 520 kg storfekjøtt. Oppnådd melkepris (uten tilskudd) er 4,69 kroner per liter, som er noe høyere enn for eksempel på referansebruk 1 med 3,99 kroner per liter. For ku- og storfekjøtt er oppnådd pris (uten tilskudd) henholdsvis 3,88 kroner og 0,50 kroner høyere per kg enn på referansebruk 1.

I tabell 37 nedenfor vises det økonomiske resultatet for gruppen av driftsgranskingsbruk med økologisk melkeproduksjon, referansebruk 11, i regnskapsåret 2008 og de tilsvarende resultatene for referansebruk 1. Av tabellen går det fram at de ulike inntekts- og kostnadspostene er noe forskjellig mellom de to gruppene av bruk. Arbeidsforbruket på de økologiske melkeproduksjonsbrukene er i gjennomsnitt 3491 timer mens det er 3451 timer på referansebruk 1 med 20,3 årskyr (og til sammenligning 3707 timer på referansebruk 13 med 23,9 årskyr, 3098 timer på referansebruk 18 med 19,5 årskyr og 3652 timer på referansebruk 20 med 21,0 årskyr).

Tabell 39. Resultatregning for 25 driftsgranskingsbruk med økologisk melkeproduksjon og referansebruk 1, regnskapsåret 2008. Kroner

	Økologisk melkeproduksjon	Referansebruk 1
Antall årskyr	20,1	20,3
Jordbruksareal i alt, dekar	357	305
Sum inntekter før tilskudd	723 700	795 400
Pristilskudd	26 800	70 600
Produksjonsuavhengige tilskudd	415 200	322 600
+ Tilskudd i alt	442 000	393 200
= Inntekter i alt	1 165 700	1 188 600
Variable kostnader	269 800	368 000
Faste kostnader	465 000	382 200
Avskrivninger	117 000	105 700
- Kostnader i alt	851 800	855 900
= Driftsoverskudd	313 900	332 700
+ Leid arbeid	146 500	93 400
- Jordbrukets andel av gjeldsrenter	48 100	52 000
- Jordbrukets andel av kår	2 900	3 800
= Vederlag til arb. og egenkapital	409 400	370 300
/ Antall årsverk	1,892	1,870
= Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk	216 400	198 000

9.3 Samdrifter i melkeproduksjon

For regnskapsåret 2008 er det samlet inn 30 skatteregnskap fra samdrifter med minst to aktive deltakere og som har melk (med storfeslakt) som eneste produksjon. Dette materialet er brukt til å gjøre en analyse av driftsøkonomien i samdriftene i norsk melkeproduksjon. Resultater fra denne undersøkelsen er presentert i NILF-publikasjonen S-098-09 «Driftsgranskingar i jord- og skogbruk. Rekneskapsresultat 2008», NILF 2009.

Skatteregnskapene for samdriftene er omarbeidet til driftsregnskap etter de samme prinsipper som blir brukt for de regnskapene som inngår i de ordinære driftsgranskingene for jord- og skogbruk. Utvalget av samdrifter er tilfeldig og basert på lister som er trukket fra tilskuddsregisteret til Statens landbruksforvaltning.

Resultatet for samdriftene er presentert i tabellen under. Regnskapet for samdriften er slått sammen med regnskapet til hver av deltakerne i samdriften slik at tallene viser resultatet for hele virksomheten. All jordbruksvirksomhet på de aktuelle eiendommene inngår, slik at både samdriften og deltakernes egen jordbruksvirksomhet er tatt med. Resultatmålene blir da et gjennomsnitt for samdriften og deltakerne.

I tabellen nedenfor er samdriftene sammenlignet med en gruppe i driftsgranskingene bestående av 36 store melkeproduksjonsbruk som er drevet av enkeltbrukere, det vil si enkeltbruk som har driftsformen produksjon av melk og storfeslakt.³ Driftsomfanget på disse har vært 41,4 årskyr, mot 40,4 årskyr for samdriftene. Omfanget av husdyrholdet har da vært såpass likt at dette skulle være en god sammenligningsgruppe. Det viser seg at samdriftene har hatt en god del større areal enn de store melkebrukene, 641 dekar mot 534 dekar. De store melkebrukene har tatt litt større avlinger enn samdriftene, 424 FEm per dekar mot 386 FEm for samdriftene. Vi tror at noe av dette skyldes plasseringen til de store melkebrukene. De fleste av disse ligger på flatbygdene, mens samdriftene er mer spredd over hele landet og har noe dårligere naturgitte forhold.

Samlede eiendeler i jordbruket hos samdriftene var per 31. desember 2008 verdt kr 4 965 000. På det samme tidspunktet var verdien av jordbrukseiendelene på de store melkebrukene kr 5 431 900.

Samdriftene har hatt noe større melkekvote enn de store melkebrukene. De store melkebrukene har produsert mindre melk og har utnyttet melkekvoten dårligere. Levert melkemengde har vært 274 400 liter for samdriftene og 265 400 liter for de store melkebrukene, mens melkekvoten har vært henholdsvis 277 200 liter og 276 600 liter. Samdriftene har produsert noe mer kjøtt enn de store melkebrukene, henholdsvis 269 kg per årsku og 242 kg per årsku. Samlet inntekt fra husdyrholdet har vært kr 1 744 600 hos samdriftene og kr 1 535 700 hos de store melkebrukene.

Utbetalte tilskudd har vært større hos samdriftene enn hos de store melkebrukene, henholdsvis kr 652 600 mot kr 559 800. En stor del av forskjellen skyldes at mange av samdriftene ligger i soner med høyere satser for tilskudd enn det som er tilfelle for de store melkebrukene. Samtidig har samdriftene klart større areal. Dette har slått ut i høyere utbetalinger av areal- og kulturlandskapstilskudd. Noe av forskjellene i tilskudd skyldes også at samdriftene er jevnt fordelt i regionene, men de store melkebrukene er mer konsentrert i soner uten distriktstilskudd.

---

³ Driftsgranskingene er utvidet til å omfatte en egen gruppe med samdriftsbruk der minst to deltakere deltar aktivt i driften. I tillegg er det også med noen samdrifter med bare én aktiv deltaker i den vanlig driftsgranskingen. Disse er da klassifisert som enkeltbruk og inngår ikke i gruppen samdrifter. De fleste av disse samdriftene (med bare én aktiv deltaker) inngår imidlertid i sammenligningsgruppen store melkebruk. Det er således noen samdriftsbruk med i sammenligningsgruppen. Det er mulig at dette bidrar til å undervurdere forskjellen mellom samdrifter og andre melkebruk.

Sum produksjonsinntekter har vært kr 2 549 200 hos samdriftene. Tilsvarende sum hos de store melkebrukene har vært kr 2 159 700.

De variable kostnadene har vært høyere hos samdriftene. Dette skyldes i stor grad større kjøttproduksjon. Innkjøp av forbruksartikler til husdyrholdet og innkjøp av dyr har også kommet opp i større beløp hos samdriftene. De har hatt litt lavere faste kostnader enn de store melkebrukene. Spesielt er kostnadene til leid arbeid mindre. Dette skyldes at brukere i samdrift i mange tilfeller avløser hverandre eller arbeider i turnus slik at behovet for ekstern avløser blir mindre. De store melkebrukene har hatt stor økning i faste kostnader sammenlignet med tilsvarende gruppe i 2007. Særlig har kostnader til maskinleie, leasing, jordleie og kvoteleie hatt stor økning, fra kr 115 000 i 2007 til kr 215 700 i 2008. Sum faste kostnader for samdriftene har vært kr 726 900, mot kr 733 500 for de store melkebrukene. Med hensyn til avskrivninger har det ikke vært store forskjeller mellom de to gruppene.

Driftsoverskuddet fra jordbruket hos samdriftene har vært kr 725 100, mot kr 479 700 hos de store melkebrukene. Vederlaget til arbeid og egenkapital per årsverk har vært kr 251 600 for samdriftene og kr 190 100 for de store melkebrukene.

Egenkapitalprosenten har vært 50 hos samdriftene og 39 hos de store melkebrukene.

Tabell 40. Samdrifter i melkeproduksjonen sammenlignet med store melkebruk

	Samdrifter 2008	Store melkebruk 2008
Antall bruk	30	36
Jordbruksareal, dekar	641	534
Herav leid areal, dekar	216	237
Eiendeler i jordbruket per 31.12., kroner	4 965 000	5 431 900
Antall årskyr	40,4	41,4
Melk per årsku, kg	7 448	7 187
Kjøtt per årsku, kg	269	242
Omsatt melk, liter	274 388	265 415
Melkekvote, liter	277 196	276 628
Melkepris, kroner per liter	4,05	4,04
Pris på kukjøtt, kroner per kg	33,95	33,03
Pris på annet storfekjøtt, kroner per kg	40,20	39,45
Arbeidsinnsats i alt (jordbruket), timer	5 036	4 358
Timer per årsku	125	105
Produksjonsinntekter, kroner		
Melk	1 112 600	1 072 400
Kukjøtt	188 500	167 800
Annet storfekjøtt	280 900	260 000
Livdyr	44 400	31 700
Inntekter fra husdyrprodukter i alt	1 744 600	1 535 700
Inntekter fra planteprodukter i alt	116 100	49 700
Tilskudd	652 600	559 800
Andre inntekter	44 400	19 400
Bunnfradrag	-8 600	-4 900
Sum produksjonsinntekter	2 549 200	2 159 700
Variable kostnader, kroner		
Såkorn, annet såfrø og planter	21 000	17 100
Handelsgjødsel og kalk	80 000	70 000
Kraftfôr	484 400	424 800
Annet fôr	41 200	47 200
Konserveringsmiddel	15 900	12 100
Kjøp av dyr	89 300	38 600
Andre variable kostnader	143 500	113 700
Sum variable kostnader	875 200	723 500
Faste kostnader, kroner		
Leid arbeid	103 100	143 200
Drivstoff	55 300	48 800
Vedlikehold	179 800	161 100
Maskinleie, leasing, jord- og kvoteleie	133 000	215 700
Andre faste kostnader	255 700	164 600
Sum faste kostnader	726 900	733 500
Avskrivninger i alt, kroner	222 000	223 000
Driftsoverskudd, kroner	725 100	479 700
Familiens arbeidsfortjeneste, kroner	431 600	165 600
Lønnsevne i alt, kroner	534 600	308 800
Lønnsevne, kroner per time	106,17	70,86
Familiens arbeidsfortjeneste per årsverk, kroner	182 900	86 400
Vederlag til arbeid og egenkapital, kroner	686 600	449 000
Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk, kroner	251 600	190 100
Egenkapitalprosent	50	39

9.4 Sammenligning av resultatene i referansebruks-systemet med resultatene fra normaliserte regnskaper

I dette kapitlet er det foretatt en sammenligning av resultatene i referansebruksberegningene inkludert produktivitetssendringer med resultatene fra totalkalkylens normaliserte regnskaper. Resultatene fra referansebrukene er beregninger utført på bruksnivå på grunnlag av bruk over et visst økonomisk driftsomfang, mens totalkalkylens normaliserte regnskaper er et sektorregnskap med aggregerte tall for hele det norske jordbruket fordelt ut på totalt antall årsverk. På en del områder vil det derfor være ulike beregningsprinsipper som er lagt til grunn i de to systemene. Totalkalkylen vil i større grad fange opp strukturelle endringer i jordbruket og utvalget av referansebruk er ikke representativt for totaljordbruket.

Noen flere årsaker til ulik utvikling i vederlaget til arbeid og egenkapital per årsverk fra 2008 til 2009 og fra 2009 til 2010 mellom de to beregningssystemene er forsøkt forklart nedenfor.

Til sammenligningen har en beregnet et grovt gjennomsnitt av vederlaget til arbeid og egenkapital på referansebrukene i 2008. Dette er gjort ved å ta resultatet fra de første 10 referansebrukene og vekte dem etter antall driftsgranskingsbruk som inngår og antall årsverk. Tabellen under viser at inntektsnivået da er ca. 31 200 kroner per årsverk høyere i referansebruksberegningene. For framregningsårene har en vist hvilket intervall utviklingen av vederlaget per årsverk varierer innenfor på enkeltbruksnivå (produktivitetssendringer inkludert).

Normaliserte regnskaper og beregnet referansebruksinntekt inkludert produktivitetssendringer viser følgende utvikling med hensyn til resultat og årlig endring i vederlaget til arbeid og egenkapital i kroner per årsverk.

Tabell 41. Vederlag til arbeid og egenkapital i kroner per årsverk⁴

	Normaliserte regnskaper		Referansebruksberegningene inkl. produktivitetssendringer	
	Kr/årsv	Endring	Kr/årsv	Intervall for endring
2008	163 900		195 100	
2009	186 300	+ 22 400		fra minus 59 400 til pluss 33 500
2010	211 900	+ 25 600		fra minus 1 300 til pluss 46 800

Tabellen viser at inntektsutviklingen er noe forskjellig i de to beregningssystemene og at inntektsutviklingen dessuten varierer betydelig mellom ulike referansebruk.

Sammenlignet med utviklingen av et grovt gjennomsnitt av referansebrukene inkludert produktivitetssendringer, men med samme vektning i framregningsårene, finner vi at referansebrukene har en gjennomsnittlig inntektsøkning per årsverk fra 2008 til 2009 slik det også er i normaliserte regnskaper. Differansen i inntektsutviklingen mellom de to beregningssystemene er omtrent 10 100 kroner mindre økning i referansebrukssystemet. Fra 2009 til 2010 er det også inntektsøkning både i referansebruksberegningene og i normaliserte regnskaper. Differansen i inntektsutviklingen er omtrent 1 700 kroner, med mindre økning på referansebrukene. Ser en på nivået ligger altså referansebrukene 31 200 kroner over

⁴ Jordbruksfradrag ved skatteligningen er ikke regnet inn.

normaliserte regnskaper i 2008, mens de i 2010 ligger om lag 19 400 kroner over normaliserte regnskaper.

Noen forskjeller som kan bidra til å forklare litt nærmere både ulik utvikling og ulikt nivå er:

- Kapitalslitet bygger på prinsippet om historisk kost i driftsgranskingene og prisnivåjustering i normaliserte regnskaper. Dette gir lavere kapitalslit i driftsgranskingene (og referansebrukene) enn i normaliserte regnskaper.
- Forskjell i utviklingen i nominell rente og realrente. «Effekt av finansiering» (prisstigningsgevinst på den lånte delen av kapitalen) reduserer realrentekostnaden i normaliserte regnskaper. I årets beregning gir dette fra 2008 til 2009 et positivt bidrag til utviklingen på 500 kroner i normaliserte regnskaper. I referansebruksberegningene beregnes kapitalslitet etter historiske investeringskostnader slik at det ikke blir noen prisstigningsgevinst.
- Produktivitetsvekst er regnet på ulik måte i de to beregningssystemene. I normaliserte regnskaper betyr nedgangen i samlet antall årsverk i jordbruket en økning i vederlaget på om lag 5 000 kroner per årsverk fra 2008 til 2009 og om lag 5 000 kroner per årsverk fra 2009 til 2010. Gjennomsnittlig produktivitetsøkning på referansebrukene er om lag 1 200 kroner fra 2008 til 2009 og om lag 3 400 kroner fra 2009 til 2010. (Produktivitetsberegningene til referansebruksberegningene er beskrevet i kapittel 5.) Totalkalkylen fanger umiddelbart opp strukturelle endringer i jordbruket slik som nedgang i arbeidsforbruk, mens måten produktivitetsberegningene gjøres på for referansebrukene gjør at skift i utviklingstrender først blir fanget opp etter flere år.
- Alle jordbrukets produksjoner inngår i totalkalkylens normaliserte regnskaper, men en del av disse inngår ikke i referansebrukene. Dette er blant annet pelsdyr, grønnsaker og blomster. Disse produksjonene kan ha et annet nivå og en annen utvikling for vederlag til arbeid og egenkapital enn øvrige produksjoner.
- Referansebrukene har med enkelte poster som ikke inngår i normaliserte regnskaper slik som jordleie.
- Normaliserte regnskaper har med poster som ikke inngår i referansebrukene. Tidligpensjonsordning er en slik post som bidrar til et høyere nivå i normaliserte regnskaper med til sammen nesten 2 000 kroner per årsverk.
- Beregningssystemene har forskjellig prinsipp for føring av tilskudd. I referansebruksberegningene framregnes tilskudd med vedtatte satser, mens i normaliserte regnskaper er det bevilgningene (budsjettert beløp) som regnes inn for budsjettåret 2010.